

TANULMÁNYOK

Gönczöl Katalin *

A HELYREÁLLÍTÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS FILOZÓFIÁJA

Napjainkban – mindenütt zavarokat látva, tapasztalva – szinte senki sem elégedett a büntető igazságszolgáltatás működésével. Ezeket a zavarokat a kutatók, a politikusok és a közvélemény-formálók többféle okra vezetik vissza. A legtöbben megegyeznek abban, hogy a konfliktusok kezelésére létrejött intézmények túlságosan eltávolodtak attól a közegtől, amelyben maguk a konfliktusok keletkeztek. A büntetőjog és a büntető igazságszolgáltatás állami monopóliuma nem öncél, hanem biztosíték arra, hogy a konfliktusban érdekelték – majd rajtuk keresztül az egész politikai, társadalmi közösség – számára korrekt módon szolgáltatassanak igazságot.

Egyetértek a büntetőjogász *Ligeti Katalinnal*, aki egy korábbi ÉS-cikkében azt írta, hogy a büntetőjognak és intézményeinek nem valamilyen „magasabb igazságosság” megvalósítóiként, hanem célhoz kötötten kell működniük.¹ Arra kell törekedniük, hogy az emberek közötti biztonságot és békét is biztosítsák, illetve azt szükség esetén helyreállítsák. Ezért a büntetőjog funkciója szerinte nem pusztán az „igazságosság” megvalósításában jelölhető meg. A büntetőjognak a társadalmi béke helyreállítása érdekében elsősorban a bűncselekménnyel sérült szabadságjogokat kell megszüldítania. *Ligeti* szerint azonban jóvátételt is biztosítania kell a jogai megsértett áldozatnak. A büntető igazságszolgáltatásnak úgy kell a konfliktusban érdekelt felek – az elkövetők és a sértettek – számára érthető és értékelhető módon szolgáltatni az igazságot, hogy ezzel maga a norma és annak erkölcsi tartalma erősödjön. Egyúttal pedig, jogállami módon és keretek között prevenciók célkitűzéseket is el kell érnie, azaz hozzájárulnia a hasonló konfliktusok kialakulásának, valamint az ismételt elkövetővé és áldozattá válnak a megelőzéséhez.

Ezeket a célokat megítélésem szerint a helyreállító igazságszolgáltatás (restorative justice) filozófiájának megvalósításával lehetne elérni. Erről már többen értekeztek a hazai szakirodalomban.² Jómagam néhány évvel ezelőtt még csak a közösségekben végrehajtható büntetési formákban találtam meg a

konfliktusfeloldás érzelmi feszültségeket levezető szerepét, és ebben az összefüggésben elemeztem jelentőségét.³ Azóta azonban arra a következtetésre jutottam, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás filozófiája a meglévő jogintézmények keretei között, azok megőrzése mellett alkalmas a büntetőpolitika megújítására, a szemléletváltásra.⁴ A helyreállító igazságszolgáltatás ugyanis a büntetőeljárásról belülről fűzi szorosabbra a kapcsolatot az etikai és a jogállami büntetésfelfogások között. Az érintett közösség bevonásával törekszik az elkövető és a sértett közötti kapcsolat reparálására, az áldozatnak, illetve a megsértett közösségnek okozott sérelmek csökkentésére és a bűncselekményben megnyilvánuló konfliktus megoldására. Általa a büntetés új értelmet kap, csökken benne a szükségtelen, célszerűtlen megtorló elem, egyidejűleg pedig növekszik a megbüntetés racionalitása, mégpedig az elkövető, a sértett és az érintett közösség számára együttesen.⁵ Mindez azonban a klasszikus büntető igazságszolgáltatás értékeit, garanciarendszerét nem veszélyezteti.

Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának (GSZT) egy 2002-ben elfogadott dokumentuma szerint a helyreállító igazságszolgáltatás olyan, a bűnözésre kifejlesztett intézményes reakció, amely – amellet, hogy tiszteletben tartja minden érdekelt személy méltóságát és egyenlőségét – a megértésre épít, és a társadalmi harmóniára törekszik.⁶ Alkalmas arra, hogy a bűncselekményben érintettek kifejezésre juttassák érzelmeiket, tapasztalataikat, céljaikat és megfogalmazzák szükségleteiket. A helyreállító igazságszolgáltatás alkalmas az áldozat által elszenvedett érzelmi, anyagi sérelmek reparálására, biztonságérzetének helyreállítására. Általa a bűnelkövető közvetlenül szembesülhet bűnös cselekményének következményeivel, mivel alkalmat kap arra, hogy feldolgozza felelősségét. Így értelmezhetővé válhat számára a felelősségre vonás, és racionalizálható lesz a büntetés is. Egyúttal az érintett közösség előtt is érthetőbbé válnak a bűncselekmény elkövetésének okai és következményei.

*A szerző a jogtudományok doktora, miniszteri főtanácsadó (IRM)

¹ Ligeti K. (2005)

² Nagy F., Vigh J., Kerecsi K., Barabás T., Kiss A., Görgényi I., Bárándy P.

³ Gönczöl K. (2005).

⁴ Ugyanerre a következtetésre jutott Kerecsi Klára is (2006).

⁵ Lásd Hudson, Barbara (2006) 273. old. In: Ivo Hertsen, Tom Deams.

⁶ Declaration (2002).

Ez a fajta büntetőeljárás és az így kiszabott büntetés az érintett közösség tagjai számára is kiengesztelést jelenthet. Különösen akkor, ha az adott bűncselekmény közvetlenül közösségi érdeket sértett. (Ilyen lehet például a közterületek rendjét sértő csoportos garázdaság vagy a természeti környezetet károsító bűncselekmény.) A helyreállító eljárásban folyamatos szakmai ellenőrzés mellett részt vesz a sértett és az elkövető, valamint, ha szükséges, minden más olyan személy vagy a közösség képviselője is, akit a bűncselekmény érintett, akire az hatással volt. A résztvevők az erre a célra kiképzett szakember segítségével közösen keresnek megoldást minden olyan problémára, amely a bűncselekményből származott. A helyreállító eljárás egyaránt lehet mediáció, kiegyezésre törekvő vagy a büntetés módjának, mértékének meghatározására irányuló tanácskozás. A helyreállító eljárásban biztosítani kell a felek egyenlőségét, figyelemmel kell lenni kulturális és szociális helyzetükből adódó eltérő adottságokra. Az eljárás folyamán meghatározhatják a reparáció, a restitúció mikéntjét, kijelölhetik azt a közösségben büntetésként végrehajtott szolgáltatást, amely méltányos és arányos az egyéni és közösségi igényekkel. Sor kerülhet továbbá a résztvevők felelősségének tisztázására, úgy, hogy az egyaránt szolgálja a sértett és az elkövető integrációját.

A helyreállító eljárás, amely mindig a hagyományos büntetőeljárásban zárul le, egyébként csak akkor alkalmazható, ha ahhoz mind a sértett, mind az elkövető hozzájárul. Ezt az érintettek a helyreállító eljárás bármely szakaszában visszavonhatják. A megállapodásnak, a kiegyezésnek önkéntes alapon kell létrejönnie. A helyreállító eljárásban tett beismerést a hagyományos büntetőeljárásban nem szabad az elkövető ellen bizonyítékként felhasználni. Ha a helyreállító eljárás eredménytelenül végződik, haladéktalanul folytatódnia kell a hagyományos büntetőeljárásnak. De a büntető hatóságoknak ebben az eljárásban is érvényesíteniük kell a helyreállító igazságszolgáltatás legfontosabb elveit az elkövetővel, a sértettel és az érintett közösséggel szemben egyaránt.

Az eljárásban létrejött megállapodás meghiúsulásáról késedelem nélkül értesülnie kell a helyreállító igazságszolgáltatásért felelős intézménynek és a büntető hatóságnak. A megegyezés hiánya vagy meghiúsulása azonban a büntetés kiszabása során nem értékelhető az elkövető terhére. A helyreállító igazságszolgáltatás programját (eljárását) a büntető igazságszolgáltatás bármely szakaszában alkalmazni lehet. Éppúgy elrendelheti azt az ügyészség, a bíróság vagy a büntetés-végrehajtási bíró.

A GSZT említett dokumentuma összefoglalja a helyreállító igazságszolgáltatás filozófiáját, meghatározza a büntetőeljárás hagyományos menetétől való eltérésnél alkalmazott elveket és bemutatja a szemlélet megvalósításához nélkülözhetetlen formákat. Azokat, amelyeket a büntető hatóságok az eljárás bármely szakaszában és elvileg bármilyen bűn-

cselekmény esetében alkalmazhatnak. A bíróságnak a sikeresen végződő helyreállító eljárásban megszületett és teljesült egyezséget, ígéretet, megállapodást a kiszabott büntetésben is honorálnia kell, hiszen ezek felhasználásával reálisabbá vált a büntetés céljának megvalósulása. Bűn azonban nem maradhat büntetlenül. Az állam büntető hatalmát nem váltja ki a helyreállító eljárás, inkább csak új szempontokkal egészíti ki. A kisebb jelentőségű bűncselekmény elkövetőjével szemben sem maradhat el a társadalmi rosszallás kifejezésre juttatása, még akkor sem, ha a helyreállító eljárás a megállapodás teljesülésével, eredménnyel végződött. E nélkül ugyanis kiürül a büntetőjogi felelősség, vagy összemosódhat a polgári jogban alkalmazott kárhelyreállítással. A büntető igazságszolgáltatásnak erős és világos jelzéseket kell adni arról, hogy az általa pönalizált magatartásformákat elítéli, azokat olyan negatív megnyilvánulásoknak tekinti, amelyek nem maradhatnak következmény nélkül. Megbánásra, büntudatra, jóvátételre senki nem kényszeríthető, de ha erre hajlandónak mutatkozik, akkor ezt a rendszernek honorálnia kell. A megbüntetés „élményére” (penitential burden) azonban minden elkövetőnek szüksége van ahhoz, hogy visszanyerje teljes jogú tagságát a társadalom közösségében. Az út a bűnhődéstől, az ezt kiegészítő megbánástól, az integrációhoz nyújtott társadalmi segítség igénybevételén át, vezethet a „megbocsátáshoz”.⁷

A büntetőjog és a helyreállító igazságszolgáltatás elveivel egyaránt ellentétes lenne például az, ha azzal fejeződne be a büntetőeljárás, hogy a jómódú elkövető a bűncselekmény miatt kiszolgáltatott helyzetbe került sértettnek megtéríti az okozott kárt. Az egyenlő elbánás elvét is sértené, ha az anyagi kártérítésre szociális helyzeténél fogva képtelen elkövetőt éppen emiatt zárnák ki a helyreállító eljárásból. A bűncselekmény következményeivel ugyanis neki is szembesülnie kell. Egyébként a sértett és az érintett közösség kiengesztelésére az anyagi kártérítésen kívül más reparációs módszerek is alkalmazhatóak, így például a természetbeni szolgáltatás vagy a bocsánatkérés. Ha pedig a helyreállító eljárás célja mégis leegyszerűsödik az anyagi javakban kifejezhető károk reparálásra, akkor úgy tűnhet, mintha a helyreállító igazságszolgáltatás a hagyományos és általában költségesnek ítélt büntetőeljárás csupán pertakarékos alternatívája lenne. Ez pedig minden politikai vagy jogalkalmazói sandaság nélkül könnyen megtörténhet.

Ma ugyanis a bűncselekménnyel okozott kár megállapítása, elismerése, esetleges megtérítése önmagában igen jelentős eredmény a sértett számára. A sértett a mai büntető igazságszolgáltatási gyakorlatban kiszolgáltatott helyzetben van. Hagyományosan rossz ugyanis az eljárásjogi helyzete, gyakran kerül a hatóságok előtt megalázó helyzetbe. Kárának megtérülésére a büntető perek elhúzódása, az esetleg

⁷ Duff, R. A. (2001).

megítélt kár megtérítésére a bürokratizált rendszerben alig számíthat. Az uralkodó felfogás az, hogy a büntetőjogot és az állami büntető igényt az érintett egyén érdekeivel szemben magasabb rendű szempontoknak kell vezérelnie. A büntető igazságszolgáltatás akkor meríti ki a helyreállító filozófiában meglévő lehetőségeket, ha annak a sértettek (áldozatokra), az elkövetőre, valamint az érintett közösségre vonatkozó funkcióit a szükségesség és arányosság elve alapján maradéktalanul betölti. A leszűkítő értelmezés alapján kialakult gyakorlat a korábban bemutatott példák szerint is súlyos, adott esetben az emberi jogokat is sértő helyzeteket eredményezhet.

A helyreállító igazságszolgáltatás nem a hagyományos büntető igazságszolgáltatás alternatívája, amint azt *Nils Christie* norvég kriminológus írja.⁸ Nem olyan konfliktusokat kezel ugyanis, amelyeket az állam az igazságszolgáltatási monopólium birtokában „ellopott” volna az érintett felektől, és a társadalmi béke helyreállítása érdekében azokat a jogos tulajdonosoknak vissza kellene szolgáltatnia. Ha a helyreállító eljárás intézményét a bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazzák, akkor az továbbra is az állami büntető igény érvényesítését jelenti. A helyreállító eljárás *Bárándy Péter* értelmezése szerint nem más, mint „a büntetőeljárással ellentétesen polarizált felek (a sértett és az elkövető) önkéntes vállalása alapján a büntetőeljárással ideiglenesen kiágazó, mediátor által vezetett folyamat, amelynek az eredményét a büntetőhatóság az alapeljárásba visszacsatolva, a bűnösség megállapításánál vagy a büntetés kiszabásánál alapvető szempontként veszi figyelembe”.⁹

A helyreállító igazságszolgáltatás filozófiáját és eljárási formáit nem sajátította ki a büntető igazságszolgáltatás. Jelentős gyakorlati tapasztalatok halmozódtak fel arról, hogy az emberi kapcsolatok számos, nem bűncselekményekben végződő konfliktusa jól kezelhető ebben az új szellemben kidolgozott eljárásokban. A helyreállító filozófiát és eljárást eredményesen alkalmazzák például az iskolai és azon kívüli kortárs csoportokban, a településen belüli vagy szomszédsági környezetben keletkezett konfliktusok békés megoldására, valamint a kisebbségi és többségi kultúrák feszültségeinek feloldására.¹⁰ A helyreállító filozófiához és az ennek alapján kidolgozott eljáráshoz egyes szakértők komoly reményeket fűznek a nemzetközi konfliktusok egy részének feloldásában is.¹¹ Ezeknek az eljárásoknak a széles körű, hatékony alkalmazása elvezethet olyan kedvező fordulathoz, amelyben megfontolható lesz az enyhébb mértékben veszélyes, kisebb tárgyi súlyú cselekmények dekriminalizálása, hiszen konfliktusfeloldásként a büntető igazságszolgáltatás is csak végső eszközként vehető be.

A helyreállító igazságszolgáltatás hívei nem akarják „legyőzni” a hagyományos büntetőeljárást, még csak háttérbe sem akarják szorítani, hanem annak garanciarendszerében, azt megőrizve, inkább a büntetőpolitika megújításáról, a szemléletváltozásról gondolkodnak.¹²

Minden helyreállító eljárás célja a megegyezésre törekvés. Megegyezés akkor jöhet létre, ha az ellentétes érdekű felek meghallgatják egymás érveit, majd azokra tekintettel keresik a megoldást. Az ellentétes érdekű, de egymással együttműködésre kész felek közreműködésével kialakított kompromisszumról van tehát szó. A felek a helyreállító eljárásra saját jól felfogott érdekük vagy meggyőződésük alapján önként vállalkoznak.

Az elkövető nemcsak a védekezését adhatja elő, hanem más érveket is. Olyanokat, amelyek a konfliktus kialakulásában, bűnös megoldásában szerepet játszottak és az eredményes megegyezés céljait szolgálhatják. Az eljárás keretében így számára is megvilágosodhatnak a saját tettének okai, a sértett és más érdekelt elmondásából pedig megismerkedik, illetve szembesül tettének következményeivel. Átélteti például azt, hogy erőszakos cselekedetével a rablás áldozatát az egész havi megélhetésétől fosztotta meg, és ezért börtönbe kerülhet. Egyáltalán nem biztos, hogy az új mozzanatok megrázzák, vagy kialakítják benne az eddigi életmódjának megváltoztatására irányuló szándékot, akár csak tettének megbánását is, de mindezekre nagyobb az esély, mintha át sem esik ezen a procedúrán. Ha viszont bekövetkezik a kedvező fordulat, akkor a kialakult elképzeléseihez segítséget kaphat az őt támogató – esetleg az eljárásban is részt vevő – szűkebb közösségtől, családjától, tanáraitól. Az is lehet, hogy külső szakszerű segítségre nyílik esélye, például kezelésre, gyógyításra, szakképzésre vagy munkahely megszerzésére. Az eljárásban való részvételét leginkább az motiválhatja, hogy a létrejött megegyezést az ügyészség vagy a bíróság az ő javára kedvező módon ítélteti meg a bűnösség megállapításánál, illetve a büntetés kiszabásánál. Egyszerűen szólva kevesebb börtönt kap, vagy megúszhatja azt.

A sértett (áldozat) és az érintett közösség érdekeltté válhat a megegyezésben, mert az ehhez vezető eljárástól remélheti érzelmi, anyagi sérelmeinek orvoslását, oldódhat a szorongása, növekedhet a biztonságérzete. Érzelmi feszültsége is oldódhat, mert az eljárásban megismerheti a másik fél, az elkövető magyarázatát, és abból talán az elkövetés szubjektív okait is képes lesz megértő módon feldolgozni. Ez is nyitottabbá teheti a megegyezésre, a jóvátétel elfogadására. Ebben az eljárásban fokozottan érezheti az őt támogató közvetlen közösség szolidaritását, és nagy eséllyel kiderülhet az is, hogy a bűncselekmény következményeinek feldolgozásához milyen intézménytől milyen támogatásra tarthat igényt. Módja van arra is, hogy a jóvátétel módját és mértékét befolyásolja.

⁸ Christie, Nils. (1977).

⁹ Bárándy P. (2007).

¹⁰ Herczog M. (2003).

¹¹ Cristie, Nils (2004).

¹² Kiss A. (2006).

A helyreállító eljárásban kialakuló megegyezés új lehetőségeket tárhat fel a bíróság által alkalmazható szankciók kiválasztásában is. Új megvilágításba helyezheti például a környezetkárosító bűncselekményekért kiszabható büntetéseket. A sértett közösség képviselője a megegyezést a megkárosított termőtalaj teljes rekultivációjához kötheti, a levegőt szennyező elkövetőtől azt kérheti, hogy az adott környezetben fákat, erdőt telepítsen. A tömegközlekedési eszközöket, a közterületet rongálók esetében pedig a sértett közösség szakértő képviselője elég pontos támpontokat adhat a megegyezésre irányuló tárgyaláson ahhoz, hogy milyen munka vagy természetbeni szolgáltatás szükséges és arányos az okozott kár helyreállításához, a megsértett közösség kiengeszteléséhez. A futballhuligánok vandál cselekedetei új megvilágításba kerülhetnek a helyreállító eljárásban, ha az érintett sportkör képviselőjének a közreműködésével alakulna ki a jóvátétel és a kiengesztelés módja. Ő közvetíthetné egyébként az érintett közösség, a klub számára a helyreállító eljárásban szerzett tapasztalatokat is, úgy, hogy azok hasznosulhassanak a hasonló cselekmények megelőzésében. Megegyezés alakulhatna ki az erdőtulajdonosok képviselője és az erdőt pusztító „fatolvajok” között is: az elkövetők vállalhatnák az adott erdő szakszerű felügyelet melletti karbantartását, az erdőtulajdonosok pedig a „bizalomvesztésig” jogot biztosítanának a szükséglet szenvedők számára a rögzített rendszeres összegyűjtésére.

Az előbbiekből következően a megegyezést csak az ügyész vagy a bíróság szentesítheti akkor, amikor megkapja (visszakapja) a helyreállító eljárás dokumentumait. Ezek és egyéb iratok felhasználásával megállapítja a büntető felelősséget, kifejezi a társadalom rosszallását, kiszabja a büntetést, és ennek keretében élhet a korlátlan enyhítés lehetőségével.

A helyreállító eljárásban született megállapodás tartalma és az ennek értelmezéséhez nélkülözhetetlen tények, érvek a bűnösség megállapításánál és a büntetés kiszabásánál a súlyosítási tilalom előírása szerint hasznosíthatóak. A bíróság a terheltet a megállapodás teljesítésére kötelezheti, és – a pártfogó felügyelet elrendelése mellett – ennek megfelelő magatartási szabályokat határozhat meg.

A most folyó büntetőjogi kodifikáció folyamán az áldozati jogok érvényesítésével egyenrangú és deklarált célkitűzés lehet a büntetőjogi szankciók eddigénél nagyobb mérvű differenciálása. A szankció-rendszer kialakításánál arra kell törekedni, hogy a büntetőjog lehetővé tegye a bűncselekmény-adekvát reakciókat. Ennek érdekében a bűncselekményt és a büntetést a lehető legszorosabban össze kell kapcsolni, és arra kell törekedni, hogy az alkalmazandó szankciók típusa, súlya, szigora jobban illeszkedjen a szankcionált deliktum súlyához, jellegéhez és az elkövető személyi körülményeihez. A bűncselekmény-adekvát szankcionálás megkívánja a szabadságelvonással nem járó új szankciótípusok be-

vezetését is. Ezek azonban nem lehetnek azonosak az enyhe büntetéssel. Egy több éves foglalkozástól és járművezetéstől való eltiltás és a sértett kompenzációja például lényegesen súlyosabb joghátrányt jelenthet az elkövető számára, mint egy rövid tartamú szabadságvesztés vagy jelentős pénzbüntetés. Az új, szabadságelvonással nem járó szankciók bevezetése nem jelenti azt, hogy a börtönbüntetés feleslegessé válna. A legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőivel – a súlyos erőszakot megvalósítókkal, a szervezett bűnözői hálózat vezéralakjaival – szemben azonban a jövőben is szigorú büntetést kell alkalmazni.¹³

A helyreállító szemlélet nem állhat meg a börtön bejártánál. Az erre vállalkozó elítélt számára még a börtönben is lehetővé kell tenni a helyreállító eljárást, azt, hogy szembesüljön tettének következményeivel. Ekkor azonban már nem a konkrét sértettel, áldozattal, hanem a tágabb közösség képviselőivel együtt tehetne kísérletet a megállapodásra, a kiengesztelésre. Az eredményes kísérlet az elítélt feltételes szabadon bocsátását mérlegelő eljárásban lenne honorálható, vele egyetértésben további követelmények lennének számára előírhatóak a feltételes szabadság tartamára elrendelt pártfogó felügyelet idejére. Ez a program ma már Belgium valamennyi börtönében működik, és az eredmények biztatóak.¹⁴

Amint az a korábbi fejtegetésekből is kiderül, a helyreállító igazságszolgáltatásnak igen sokféle értelmezése van, és ennél még több a benne lévő lehetőség. A sokak által „ernyő-filozófiának” nevezett szemléletből bőven meríthetők olyan megoldások, amelyek alkalmasak lennének a büntető igazságszolgáltatás mára kialakult súlyos deficitjének csökkentésére. Ez lehetőséget teremtene a politikusok, és kihívást a büntetőpolitika alakítói és alkalmazói számára. A helyreállító igazságszolgáltatás egy új stratégia vezérelve is lehet a közbizalmon alapuló közbiztonság megteremtésében.¹⁵ Ettől a szemlélettől egyesek a hagyományos büntető-igazságszolgáltatás garanciarendszerét féltik. Nézetem szerint azonban nem a meglévő rendszer meggyengítéséről, hanem annak megerősítéséről van szó. Általa ugyanis növekedhet a büntetőpolitika társadalmi támogatottsága, hosszú távon pedig helyreállhatna az igazságszolgáltatásba vetett bizalom.¹⁶

Az új lehetőségek számbavétele különösen fontos feladat most, amikor a büntetőjog reformjának kivételes pillanatait éljük. Elődeink a XIX. század fordulóján hasonló helyzetben fogékonyak voltak az újra, és vállalkoztak a büntetőpolitika reformjára. Meggyőződésem, hogy nem elég büszkén visszatekinteni rájuk és arra a korszakra, amelyben alkotnak, hanem követni kell a példájukat, hiszen most is itt az alkalom az alaposan megfontolt reformra.

¹³ Ligeti K. (2005).

¹⁴ Aertsen, I. (2006).

¹⁵ Gönczöl K. (2005).

¹⁶ Lásd még Johnstone, G. (2002).

Források:

- Aertsen, I.* (2006) The intermediate position of restorative justice: The case of Belgium. In Institutionalizing Restorative Justice. Edt.: Aertsen, I., Deams, T., Robert, L., Willan Publishing.
- Barabás Tünde* (2004) Börtön helyett egyezés? KJK–KERSZÖV.
- Bárándy Péter* (2007) A közvetítői eljárás büntető ügyekben (megjelenés alatt)
- Christie, Nils* (1977) Conflicts as property. British Journal of Criminology 17/1: 1–11.
- Cristie, Nils* (2004) Peace or Punishment. In: Crime, Truth and Justice. Edt: Gilligan, G. and Pratt., J., Willan Publishing.
- Duff, R. A.* (2001) Punishment, Communication and Community. Oxford University Press: 109–112. old.
- Gönczöl Katalin* (2005) A szolgáltatott igazság. Élet és Irodalom.
- Görgényi Iлона* (2006) Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. HVG-ORAC.
- Herczog Mária (szerk.)* (2003) Megbékélés és jótétel. Család, Gyermek, Ifjúság Könyvek.
- Hudson, Barbara* (2006) Balancing the ethical and political: normativ reflection on the institutionalization of restorative justice. In: Hertsen, I., Deams, T., Robert, L.: 273., Willan Publishing.
- Johnstone, G.* (2002) Restorative Justice. Cullompton: Willan Publishing.
- Kerecsi Klára* (2006) Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája, Complex.: 162.
- Kiss Anna* (2006) A közvetítői eljárásról. Kriminológiai Tanulmányok 43: 261.
- Ligeti Katalin* (2005) A humánus büntetés. Élet és Irodalom.
- Nagy Ferenc* (1993) Jótétel mint konfliktusfeloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. Kriminológiai Közlemények 48.
- Vigh József* (1998) A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. Magyar Jog. 6.
- Vigh József* (2003) A kárhelyreállító igazságszolgáltatás eszközei a hazai büntető igazságszolgáltatás rendszerében. Jogelméleti Szemle, 2.

Dokumentumok:

- Declaration of the Basic Principles on the use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters, annexed to the resolution 2002/12 by the Economic and Social Council (ECOSOC/2002). Recommendation No. R. (99) 19 on the Mediation in Penal Matters and Explanatory Memorandum. Council of Europe Publishing, 2000.

A FIATALKORÚAK ÚJ SVÁJCI BÜNTETŐ TÖRVÉNYÉRŐL

Bevezetés

A fiatalkorúak büntetőjogát Svájcban, az eddigiekben az 1937. évi és 1942. január 1-je óta hatályos Btk. Általános Rész a „Gyermekek és fiatalkorúak” cím alatt szabályozta (Btk. 82–99. cikk). Csupán 1971-ben történt nagyobb revízió és a Btk.-beli rendelkezések alapvonásait tekintve lényegében bevéltak.

1983-ban *Hans Schultz* emertius professzor kapott megbízatást a szövetségi igazságügyi és rendőrségi kormányzattól a Btk. általános részi rendelkezéseinek felülvizsgálatára. Két évvel később megbízást kapott a fiatalkorú büntetőjogot illetően *Martin Stettler* genfi professzor, aki a jelentését és az előtervezetét 1986 tavaszán terjesztette elő. Ezt követően szakértői bizottság dolgozta át az előtervezetet.¹ A szakértői bizottság munkájához kapcsolódóan 1993–94-ben széles körben születtek állásfoglalások. A reakciók többsége alapvetően pozitív volt. Különösen az a javaslat talált széles körű egyetértésre, hogy a fiatalkorú büntetőjogot új külön törvényben szabályozzák. Sok részletkritika mellett kifogásolták a közbiztonság nem kellő mértékű figyelembevételét. Így részben kifogásolták azt is, hogy az új rendelkezések túlzottan csak a tettes érdekeit veszik figyelembe és ez egészében enyhébb szankciókhoz vezet(ne). A Szövetségi Tanács (kormány=Bundesrat) 1998-ban a Szövetségi Gyűlésnek (Bundesversammlung) előterjesztette a törvényjavaslat indokolását. A Szövetségi Gyűlés 2003. június 20-án fogadta el az új fiatalkorú büntető törvényt. Fakultatív referendum alá tartozott a törvény, amelynek eredeti hatályba lépése 2006. január 1-jén lett volna a Btk. átdolgozott Általános Részével együtt. Azonban ez egy évvel későbbi időpontra módosult (JStG 49. cikk).²

*A szerző SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntetőeljárás Tanszékének vezetője, egyetemi tanár

¹ *Baechtold*, Andrea: Schweiz. (Landesbericht) In: *Dünkel*, F. u.a. (Hrsg.): *Entwicklungstendenzen und Reformstrategien im Jugendstrafrecht im europäischen Vergleich*. Forum Verlag, Mönchengladbach, 1997. 315. p.; *Backmann*, B. – *Stump*, B.: Schweiz. (Landesbericht) In: *Albrecht*, H.–J. – *Kilchling*, M. (Hrsg.): *Jugendstrafrecht in Europa*. Max-Planck Institut, Freiburg, 2002. 361–363. p.; *Hebeisen*, Dieter: *Das neue materielle Jugendstrafrecht*. In: *Bänziger*, F.–*Hubschmid*, A.–*Sollberger*, J. (Hrsg.): *Zur Revision des Allgemeinen Teils des Schweizerischen Strafrechts und zum neuen materiellen Jugendstrafrecht*. 2. Aufl. Stämpfli Verlag, Bern, 2006. 188–189. p.

² Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht vom 20. Juni 2003. (A törvény rövidítése: JStG, és a későbbiekben is e rövidítést alkalmazzuk.) A törvény forrása: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/3/311.1.de.pdf>

I. Alapelvek és hatály

1. Tárgyi hatály. Mivel már a korábban hatályos Btk. fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezései alapvetően eltértek a felnőtt büntetőjogtól és az előírt intézkedések erősebben közelítettek a polgári joghoz, a törvényhozó önálló szabályozás mellett döntött. Miként már a cím kifejezi, az új fiatalkorú törvény esetében büntetőjogi rendszerről és nem fiatalkorú jóléti törvényről van szó. Ezáltal a törvényhozó világosan különbséget tett a büntetendő cselekmény és a veszélyeztetett fiatalkorúak más magatartásai között, amelyekre szükséges esetben polgári jogi intézkedések terjednek ki.

A tárgyi hatályt a JStG 1. cikkének (1) bekezdése rendezi. Eszerint a JStG azokat a büntetéseket és intézkedéseket szabályozza, amelyeket gyermekekre és fiatalkorúakra alkalmaznak, akik a Btk. vagy más szövetségi törvény szerint büntetéssel fenyegetett cselekményt követtek el. Az új törvény tartalmazza továbbá a fiatalkorúak büntetőeljárásának alapelveit. A (2) bekezdés a Btk. további azon rendelkezéseivel kapcsolódik, amelyek értelemszerűen a fiatalkorú büntetőjogban is alkalmazásra találnak. A (3) bekezdés kiegészítőleg megállapítja, hogy a Btk. fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazásakor a törvény alapelveit, valamint a fiatalkorú életkorát, fejlettségét – a javára – figyelembe kell venni.

2. Személyi hatály. A büntethetőségi életkort a hetedikről a tizedik életév betöltésére emelték fel. A felső korhatár a JStG alkalmazására változatlanul a 18. életév betöltése. Új, hogy az eddigi gyermek (7–14 év) és fiatalkorú (15–17 év) különbségtételt mellőzték; a JStG csak a fiatalkorú megjelölést alkalmazza. Ha a fiatalkorú büntetendő cselekményeket a 18. életév betöltése előtt és után követett el, úgy a JStG 3. cikk (2) bekezdése szerint a Btk. büntetési kerülnak alkalmazásra. Ez érvényes a halmazati büntetésnél a súlyosító büntetésre is az új Btk. 49. cikk (2) bekezdése szerint. Ha azonban a tettessel szemben intézkedés alkalmazása indokolt, úgy a Btk. vagy a JStG azon intézkedéseit kell elrendelni, amelyek a körülmények alapján szükségesek.

Ha a fiatalkorú büntetőjogi eljárása során olyan cselekmény válik ismertté, amelyet csak a 18. életév betöltése után követett el, úgy a fiatalkorú büntetőeljárás kell lefolytatni, más esetben a felnőttekkel szembeni eljárás kerül alkalmazásra. Ezáltal a fiatalkorú büntető igazságszolgáltatás hatásainak meghatározott esetekben a 18. éven túli tettesekre a Btk.-t kell alkalmazniuk. Másrészt a felnőttek bírása szükséges esetben a fiatalkorú büntetőjog védel-

mi intézkedéseit kell, hogy elrendelje. A kantonoknak ezen háttérnek megfelelően kell kialakítaniuk a hatóságok (nyomozás és végrehajtás) számára az eljárást, illetve az illetékességüket.

Ha a cselekményt a 10. életév betöltése előtt követték el, úgy az illetékes hatóság a JStG 4. cikke szerint a gyermek törvényes képviselőjét kell, hogy értesítse, és intézkedési igény esetén a gyámhatóságot vagy a kantonális ifjúsággyógyozót (Fachstelle für Jugendhilfe) kell értesíteni.

3. Alapelvek. Útmutatóként a JStG alkalmazására a 2. cikk a fiatalok védelmét és nevelését nevezi meg. Ezen elveket, a korábban hatályos fiatalok büntetőjogban is meghatározott speciálprevenció gondolatát az új törvény megtartotta és megerősítette. A büntetőjogi szankciókkal a fiatalok személyes szükségletei szerinti intézkedéseket kell meghozni azért, hogy visszatartsák további deliktumok elkövetésétől. A svájci fiatalok büntetőjogot ezáltal a jövőben is elsősorban a nevelési gondolat határozza meg.³

II. Nyomozás

1. Előzetes (ideiglenes) védelmi intézkedések és vizsgálati fogság (előzetes letartóztatás)

Ha a fiatalok érdeke megköveteli, az illetékes hatóság a JStG 5. cikke szerint a nyomozás folyamán a 12–15. cikkek szerinti védelmi intézkedéseket ideiglenesen rendel(het) el. A JStG útmutató elvei (védelem és nevelés) ezáltal már a nyomozati eljárásban alkalmazásra jutnak. A JStG 6. cikkében szabályozott vizsgálati fogságot a törvényhozó akaratára szerint csak akkor szabad elrendelni, ha a célja ideiglenesen elrendelt védelmi intézkedéssel nem érhető el. A vizsgálati fogság tehát csak ultima ratio-ként alkalmazandó. Gondolni kell azon esetekre, amelyekben az ideiglenes intézkedés nem kielégítő, mert a szökés, az összejátszás (kollúzió), vagy a bűnisméltés veszélyét nem szünteti meg, vagy a cselekmény súlyával nem megfelelő/arányos. A vizsgálati fogságnak oly rövid ideig kell tartani, ameddig az csak lehetséges.

Azért, hogy a fiatalok a vizsgálati fogságban a negatív hatásoktól védjék, a (2) bekezdés előírja, miszerint a fiatalok külön intézményben vagy a végrehajtási intézet külön részlegében a felnőtt fogvatartottaktól elkülönítve kell elhelyezni. Ezen túlmenően a JStG megfelelően alkalmas gondozást/ellátást kíván meg. Pedagógiailag vagy pszichológiailag képzett gondozóknak rendszeres beszélgetésekkel, különösen az izolációtól kell megóvni a fiatalokat.

2. Az eljárás megszüntetése. A korábban hatályos fiatalok büntetőjog a Btk. 87. cikk (2) bekezdésében, a 88. és a 98. cikkeiben azt a lehetőséget írta

elő, hogy a nyomozás befejezése után meghatározott előfeltételek mellett intézkedés vagy büntetés elrendelésétől el lehet tekinteni. Ezen eltekintés az ítélő hatóság révén történt, és a fiatalok bűnösség-nyilatkozatát feltételezte.

A JStG 7. cikk (1) bekezdés szerint az eljárás megszűnik, ha

- védelmi intézkedés nem szükséges vagy a polgári jogi hatóság már alkalmas intézkedéseket rendelt el; és kiegészítőleg

- a 21. cikk (1) bekezdés szerinti büntetéstől eltekintés előfeltételei fennállnak.

Új tehát az, hogy a fiatalok büntetőeljárás kötelezően már a nyomozati stádiumban, bűnösségi nyilatkozat nélkül megszüntetendő, ha az előfeltételek teljesülnek.

Ez a fiatalok büntető hatóságok részére azon büntetőjogi elv kifejeződése, amely szerint a fiatalok védelme és nevelése áll az előtérben. A törvény ebben a keretben nem egyedül a büntetések és intézkedések elrendelését célozza, hanem már mindenfajta formális bűnösségi nyilatkozatot mellőzni kíván. Ezen váltás fontos és tartósan ígérkező újítás a JStG-ben.

A (2) bekezdés rendelkezése, amely szerint az eljárás megszüntethető, ha a külföldi állam, amelyben a fiatalok szokásos tartózkodása van, az eljárást megindította vagy erre nyilatkozott. Ez tartalmilag leváltja az eddigi Btk. 372. cikk (2) bekezdését. Hangsúlyozza a fiatalok büntetőjog speciálprevenzív karakterét; rendszerint a tartózkodási hely hatóságai vannak leginkább abban a helyzetben, hogy a fiatalok számára az alkalmas szankciót megállapítsák. A (3) bekezdés tekintettel van a kantonokra, amennyiben megengedi nekik, hogy az eljárást más, saját jogukban előírt okokból is megszüntessék.

3. Megszüntetés a mediáció céljából. A JStG 8. cikke szerint az eljárás ideiglenesen megszüntethető és mediációs eljárás folytatható le, ha

- védelmi intézkedések nem szükségesek vagy az alkalmas intézkedéseket a polgári hatóságok már elrendeltek;

- a büntetéstől eltekintés előfeltételei a 21. cikk (1) bekezdés szerint nem teljesültek;

- a cselekmény körülményei tisztázottak;
- büntett nem állapítható meg, amelyet a törvény előreláthatólag végrehajtandó szabadságelvonással büntetne a 25. cikk szerint; és ezen túlmenően

- mindegyik fél és a törvényes képviselők ezzel egyetértenek.

A (2) bekezdés szerint az illetékes hatóság az eljárást véglegesen (definitíve) megszünteti, ha a sértett és a fiatalok között megállapodás jött létre. A mediációs eljárásához a szükséges végrehajtási rendelkezések kibocsátása a (3) bekezdés szerint a kantonok feladata.

A Szövetségi Tanács (Bundesrat) törvényindokolása mediációt még nem írt elő. A Szövetségi Gyűlés két háza voltak azok, amelyek lehetővé tették

³ Hebeisen, D.: 2006. I.m. 188–190. p.

ennek az intézménynek a fiatalkorúak új büntetőjogába való bevezetését. Ezáltal azon kedvező/bátorító tapasztalatok, amelyeket a mediációval kapcsolatban az utóbbi években több kanton szerzett, éreztette hatását a JStG-ban is.

4. A személyi viszonyok tisztázása. A JStG 9. cikkének rendelkezései tartalmilag lényegében megfelelnek a korábbi hatályos Btk. 83. és 90. cikkeinek. Amennyiben védelmi intézkedés vagy büntetés elrendelésére vonatkozó döntéshez szükséges, a hatóság az (1) bekezdés szerint a fiatalkorú személyi viszonyait tisztázza, nevezetesen a családra, nevelésre és foglalkozásra vonatkozóan. E tekintetben ambuláns vagy stacioner megfigyelés rendelhető el. Ezek a hatóságok számára a fiatalkorú nevelési és terápiai szükségletei szerint orientált döntéshez segítenek, azt szolgálják. A (2) bekezdés szerint személy vagy hatóság is megbízható a szakszerű teljesítés érdekében. Végül a (3) bekezdés előírja, hogy az illetékes hatóság orvosi vagy pszichológiai szakértőt rendel ki, ha a fiatalkorú fizikai vagy pszichikai egészségével kapcsolatban komoly kétségek állnak fenn, vagy a pszichikus zavar kezelésére nyitott vagy zárt intézményben történő elhelyezése látszik indokoltnak.⁴

III. Védelmi intézkedések és büntetések

1. Általános előfeltételek

1.1. Védelmi intézkedések elrendelése. A korábbi hatályos jog általános rendelkezést nem ismert a fiatalkorú büntetőjogi intézkedések elrendelésére. A Btk. 84. és 91., illetve 85. és 92. cikkeiben csupán a nevelő intézkedések elrendelésére és a különleges kezelésre vonatkozó előfeltételeket említette. A JStG 10. cikkének elvi meghatározásával az új törvény érthetőbb és kezelhetőbb. A törvényhozó a védelmi intézkedéseknek a fiatalkorú büntetőjogbeli külön jelentőségét azáltal is kifejezésre juttatta, hogy azokat a büntetések elrendelése elé emelte.

A védelmi intézkedés elrendeléséhez az (1) bekezdés először is megköveteli, hogy a fiatalkorú objektíve és szubjektíve bűncselekményi tényállást merítsen ki. Bűnösséget ellenben kifejezetten nem kíván. A törvény ezzel azon körülményt is számításba veszi, hogy épp a fiatalkorúaknál a cselekménye jogtalanságának belátásra irányuló képesség gyakran még nem vagy nem teljesen képződött és alakult ki, de mégis nevelő vagy gyógyító intézkedés tűnik szükségesnek. A védelmi intézkedések elrendelésének törvényi előfeltétele a különleges nevelő gondozás vagy gyógyító kezelés szükségességének vizsgálata és igazolása. Az intézkedés elrendelése magától értetődően az arányosság alkotmányjogi elvének kell, hogy megfeleljen.

Így ebben az összefüggésben a JStG 1. cikk (2) bekezdés utal többek között az új Btk. 56. cikk (2) bekezdés alkalmazhatóságára a fiatalkorú büntető-eljárásban, ahol az arányossági elv az intézkedések körében kifejezetten rögzített.

Azon fiatalkorúaknál, akiknek Svájcban nincs szokásos tartózkodási helye, az ítéelő hatóság a JStG 10. cikk (2) bekezdése szerint védelmi intézkedés elrendelésétől eltekinthet. Ez a rendelkezés különösen a bűnelkövető turistáknál jut alkalmazásra, akik adott esetben intézkedésre szorulnak, azonban a körülmények alapján intézkedés Svájcban gyakorlatilag nem hajtható végre vagy akár kontraproduktívnek bizonyul. Ilyen esetekben a JStG 7. cikk (2) bekezdése megengedi az eljárás megszüntetését is, ha az illetékes külföldi állam már az eljárást megindította vagy késznek mutatkozott a megindítására.

A JStG 10. cikk (2) bekezdése azonban, miként a 7. cikk (2) bekezdése is különleges esetekben intézkedés elrendelését engedi, pl. külföldi svájciak, honatlanok vagy menedékjogot kérők esetében.

1.2. Büntetések elrendelése. A korábban hatályos fiatalkorú büntetőjogban a bírói monizmus rendszere elvileg kizárta a büntetések és intézkedések egyidejű elrendelését. Csupán a Btk. 91. cikk (1) bek. és a 95. cikk (2) bek. szerinti kivételes esetekben volt lehetséges nevelő intézkedést elzárással vagy pénzbüntetéssel összekapcsolni. Az új JStG átlépett a bírói dualizmus rendszerébe, miként már azt a felnőttek büntetőjoga ismerte. Eszerint intézkedések és büntetések együtt kiszabhatók, ahol a stacioner intézkedés végrehajtása az ilyen szabadságelvonást megelőzi. Ha az intézkedés a célját eléri, úgy a szabadságvesztés-büntetés már nem hajtható végre [vö. JStG 32. cikk (1) és (3) bekezdés]. A dualizmusra való áttérést a JStG 11. cikk (1) bekezdés rögzíti, amely megköveteli, hogy az ítéelő hatóság azon fiatalkorúval szemben, aki bűnösen cselekedett, kiegészítőleg védelmi intézkedést vagy egyedüli jogkövetkezményként büntetést rendeljen el. A bűnösségi elv, amely a korábban hatályos fiatalkorú büntetőjogban törvényileg nem testesült meg, ezáltal új jelentőséget kap. Bár a hatályos szövetségi bírósági joggyakorlat feltételezi büntetés kiszabásához a bűnösséget, a gyakorlatban a bűnösségi kérdés kevésbé állt az előtérben. Következésképpen és kifejezetten rögzíti a JStG a 11. cikk (2) bekezdése, hogy a fiatalkorú csak akkor cselekedhet bűnösen, ha képes tette jogtalanságának belátására és e belátás szerinti cselekvésre. A dualizmusra való áttérés a büntetések és intézkedések összekapcsolásával kibővíti a fiatalkorú büntető joggyakorlat beavatkozási lehetőségeit, amely az egyes esetben megkönnyítheti a fiatalkorú büntetőjogi szankciók hatékonyabb és tartósabb alkalmazását.

2. Védelmi intézkedések (Schutzmassnahmen)

2.1. Az egyes védelmi intézkedések. Az egységes „Védelmi intézkedések” főfogalom alatt szabályozza a JStG a 12–16. cikkeiben az egyes intézkedéseket,

⁴ Riesen, Marcel: Das neue Jugendstrafgesetz (JStG). Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht. (ZStrR) 123. (2005) 18–24. p.

a beavatkozás súlya szerint. Ezek helyettesítik a korábbi hatályos jogban előírt nevelő intézkedéseket, valamint a különleges kezelést.

A fiatalok büntetőjogi intézkedések tartalmilag igazodnak a polgári jogi védelmi intézkedésekhez (ZGB⁵ 307. s köv. cikkek). A korábban hatályos joghoz képest különbségként írják elő az új védelmi intézkedések a szülői gondoskodást végzők jogosultságának a korlátozását is. A fiatalok büntetőjogi intézkedések és a polgári jogi gyermekvédelmi intézkedések tartalmi közelsége ellenére a védelmi intézkedések elrendelése és végrehajtása elvileg a fiatalok büntető hatóságok kötelessége (vö. JStG 10. és 17. s köv. cikkek). Ezért a törvényhozó nem éri be a ZGB megfelelő rendelkezéseire való egyszerű utalásokkal, hanem maga körülírja az egyes védelmi intézkedések előfeltételét, tartalmát és végrehajtását. Az egyes védelmi intézkedések a következők.⁶

a) *Felügyelet (Aufsicht)*. Amennyiben a fiataloknak nevelési vagy terápiás segítségre van szüksége, és kilátás van arra, hogy a szülői gondoskodást végzők vagy a nevelőszülők a szükséges intézkedéseket megteszik/meg tudják tenni, úgy a JStG 12. cikk (1) bekezdés szerint az ítélő hatóság alkalmas személynek vagy hatóságnak betekintést és felvilágosítást kell, hogy adjon. A felügyelet messzemenően megfelel a korábban hatályos jog [StGB 84. cikk (2) bekezdés, 91. cikk (1) bekezdés] nevelési segítségének. Új elem azonban, hogy az ítélő hatóság a szülőknek utasításokat adhat. Mindazonáltal a JStG nem nyilatkozik arról, hogy miként kellene a szülőknek az utasításokat érvényesíteni. A (2) bekezdés szerint felügyelet nem rendelhető el, ha a fiatalokot gyámság alá helyezik. A (3) bekezdés értelmében a felügyelet elrendelése a nagykorúság elérése után csak az érintett beleegyezésével lehetséges. Ez a rendelkezés figyelembe veszi azt, hogy a nagykorú jogilag már nem áll szülői gondoskodás alatt. Minden felügyelet befejeződik, miként minden védelmi intézkedés is, a 22. életév betöltésével [JStG 19. cikk (2) bek.].

b) *Személyes gondozás (Persönliche Betreuung)*. Ha a JStG 12. cikk szerinti felügyelet nem elegendő, úgy a JStG 13. cikk (1) bekezdés szerint az ítélő hatóság alkalmas személyt jelöl ki, aki a szülőket nevelési feladatuk ellátásában támogatja, és a fiatalokot személyesen gondozza. Ez az intézkedés tartalmilag a polgári jogi eseti gondnoksághoz (ZGB 208. cikk) igazodik.

Konkrétabban, mint a korábban hatályos jog szerinti nevelési segítségnél, körülírja a (2) bekezdés azon területeket, amelyben a gondozással megbízott személy jogosultságot ruházhatna át. A fiatalok nevelése, kezelése és képzése sorolattik fel, valamint az a lehetőség, hogy a szülői gondoskodást

megfelelően korlátozzák. A ZGB 323. cikk (1) bekezdéstől eltérően a megbízott személy a fiatalok szerzett jövedelmének kezelésével is megbízható. Miként a felügyeletnél, úgy a gyámság alatt álló fiatalok személyes gondozása is kizárt [(3) bek.]. A nagykorúsági életkor elérését követően a személyes gondozás csak az érintett egyetértésével rendelhető el. A személyes gondozás befejeződik, miként minden védelmi intézkedés, a 22. életév betöltésével.

c) *Ambuláns kezelés (Ambulante Behandlung)*. Ez messzemenően megfelel a korábbi hatályos jog különleges kezelésének, de az új rendelkezés konkrétabban fogalmaz. Így az ítélő hatóság a JStG 14. cikk (1) bekezdés szerint ambuláns kezelést főként akkor rendelhet el, ha a fiatalok pszichés zavarban szenved, személyiségfejlődése csorbul, vagy kábítószerrel vagy más módon függő személy. A korábbi szabályozás tartalmi folytatásaként a (2) bekezdés megengedi az ambuláns kezelésnek felügyelettel, személyes gondozással vagy nevelőintézeti elhelyezéssel való összekapcsolását. A már fennálló gondnokság mellett is és a már nagykorú beleegyezése nélkül is elrendelhető.⁷

d) *Elhelyezés (Unterbringung)*. Ha a fiatalok szükséges nevelése és gondozása másként nem biztosítható, úgy az ítélő hatóság elhelyezést rendel el [JStG 15. cikk (1) bekezdés]. E tekintetben a konkrét végrehajtási hely kiválasztása a végrehajtó hatóság kötelessége (JStG 17. cikk). Az elhelyezés történhet magánszemélyeknél, nevelési vagy kezelő intézményekben. Már a korábbi hatályos jog előírta a gyermekek és fiatalok elhelyezését alkalmas családoknál vagy nevelőotthonban. Új vonás viszont a JStG-ben a különböző intézmények tipizálásának („munkára nevelő intézet”, „terápiai otthon”, „utónevelési intézet”) mellőzése. Ezzel szemben újdonság az, hogy a fiatalok büntetőjog megkülönbözteti a nyitott és a zárt intézményben történő elhelyezést. Amennyiben az elhelyezés pszichés zavar kezelése érdekében történik, úgy az ítélő hatóságnak a JStG 15. cikk (3) bekezdés szerint előtte a fiatalok orvosi vagy pszichológiai szakértői véleményezését kell elrendelnie, függetlenül attól, hogy vajon az elhelyezés nyitott vagy zárt intézményben való-e meg. Ezen rendelkezés egyébként csak a definitív (végleges), illetve bizonyos időtartamra tervezett intézkedést érinti. Az azonnali, időben korlátozott zárt elhelyezés, mint krízisintervenció ellenben semmi esetre sem akadályozandó; nincs szükség előzetes szakértői véleményre. Többnyire, a sürgős természetű zavarok miatt, a végrehajtó hatóság révén rendelhető el. A JStG 15. cikk (2) bekezdés szerint az elhelyezés zárt intézményben csak akkor rendelhető el, ha az

– a fiatalok személyes védelmére vagy a pszichés zavarának kezelésére elkerülhetetlen; vagy

⁵ ZGB = Schweizerisches Zivilgesetzbuch = Svájci Polgári Törvénykönyv

⁶ Vö.: Hebeisen, D.: 2006. I. m. 190–195. p.

⁷ Gutschner, D. – Kobel, B. – Niklaus, P. – Schmid, M. – Fegert, J. M. – Schmeck, K.: Das neue Schweizerische Jugendstrafgesetz (JStG). Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht. (ZStR) 125. (2007) 44–56. p.

– harmadik személy védelme számára a fiatalokú súlyos fokú veszélyeztetése előtt szükséges.

A JStG 16. cikke néhány rendelkezést tartalmaz az elhelyezés végrehajtására. Az első arra kötelezi a végrehajtó hatóságot, hogy az elhelyezés tartamára a szülőnek vagy más személynek a fiatalokúval való kapcsolatát szabályozza. Ez a szabályozás összhangban áll a gyermekek jogairól szóló egyezmény 9. cikk (3) bekezdésével. Egy második végrehajtási szabály a fegyelmi intézkedéseket érinti az elhelyezés során, amelyet a korábban hatályos Btk. nem említett: a fiatalokút csak kivételesen és 7 napnál nem hosszabb ideig szabad a többi fiatalokútól megszakítás nélkül elválasztani [(2) bekezdés]. Ez a rendelkezés azt a gyakorlati tapasztalatot veszi számításba, miszerint a házirend súlyos megsértése esetén hatékony fegyelmi intézkedésről nem lehet lemondani; a tartamának korlátozásával egyidejűleg viszont a jogvédelem célját lehet elősegíteni. Végül a (3) bekezdés a már a korábbi hatályos jogban előírt lehetőséget tartja meg, miszerint az elhelyezés végrehajtását a 17. életév betöltése után munkára nevelő intézetben, illetve újonnan a fiatal felnőttek intézményében az új Btk. 61. cikke szerint lehet végrehajtani vagy továbbfolytatni.⁸

2.2. Közös rendelkezések az intézkedések végrehajtásához. Míg a JStG 16. cikke csupán az elhelyezésre vonatkozó végrehajtási kérdéseket szabályozza, addig a fiatalokú törvény 17. cikke valamennyi intézkedés végrehajtását érintő általános előírásokat. Az (1) bekezdés szerint a végrehajtási hatóság határozza meg, kit bíz meg az ambuláns kezelés és az elhelyezés végrehajtásával. Ez különbséget jelent a felügyelőhez és a személyes gondozáshoz képest, amelyeknél maga az ítélő hatóság jelöli ki azt a személyt vagy szakhatóságot, amelyik a felügyeletet vagy a gondozást gyakorolja. A végrehajtási hatóságnak a (2) bekezdés értelmében valamennyi intézkedés végrehajtását felügyelnie kell, és az adott esetben a szükséges utasításokat megtennie. Az intézkedések végrehajtása során a (3) bekezdés szerint gondoskodni kell a fiatalokú megfelelő oktatásáról és képzéséről.

2.3. Az intézkedések módosulása. A JStG 18. cikke elvileg megengedi az elrendelt védelmi intézkedésnek másikkal történő helyettesítését, ha a körülmények megváltoztak. Amennyiben az új intézkedés súlyosabb/szigorúbb, úgy a változtatásra az ítélő hatóság illetékes. Ha a változás enyhébb jellegű intézkedéshez vezet, úgy a végrehajtási hatóság illetékességébe tartozik. Ezen új szabályozás jogállami szempontból nem egészen problémamentes, különösen, hogy az ítélő hatóság által elrendelt védelmi intézkedés minimális tartamához nincs kötve.

A JStG az elhelyezésből a feltételes szabadon bocsátás lehetőségét nem ismeri. Sajnálatos, hogy a korábbi hatályos joggal szemben az intézkedésből

történő feltételes szabadságra bocsátás eddigiekben bevált lehetőségéről nem rendelkeznek.⁹

A (2) bekezdés szerint valamennyi intézkedés a 22. életév betöltésével kivétel nélkül befejeződik.

A fokozott jogvédelem értelmében a JStG 18. cikk (2) bek. előírja, hogy mind a fiatalokú, mind a törvényes képviselője az intézkedés módosítását maga is indítványozhatja.

2.4. Az intézkedés befejezése. A végrehajtási hatóságnak a JStG 19. cikk (1) bekezdés szerint évente vizsgálnia kell, hogy az intézkedés megszüntethető-e. A végrehajtási hatóság megszünteti azt, ha célját eléri vagy az állapítható meg, hogy már nincs nevelő vagy terápiás hatása.

3. Büntetések (Strafen)

3.1. Büntetéstől eltekintés (Strafbefreiung). A JStG a 21. cikke meghatározott előfeltételek megléte esetén megköveteli a büntetéstől való kötelező eltekintést. Azonban védelmi intézkedések elrendelése akkor is lehetséges marad, ha büntetéstől eltekintési okok fennállnak. Az ítélő hatóság révén büntetéstől eltekintésre akkor kerülhet sor, ha az eljárás megszüntetésének előfeltételei a nyomozás alapján adóttak, vagy ha bár azok már előtte teljesültek, de az ügy meghatározott okokból még nem zárult le. Az utóbbi a gyakorlatban csak akkor fordul elő, ha a nyomozás során intézkedés szükségességét és/vagy a büntetéstől eltekintési okok fennállását illetően kétség áll fenn. Másként ugyanis az eljárást a JStG 7. cikk (1) bekezdés szerint már a nyomozó hatóságnak meg kell szüntetnie. A büntetéstől eltekintés, amelyről egyedül az ítélő hatóság ítél, bűnösség megállapítását feltételezi.

A JStG 21. cikk (1) bekezdés szerint a megbüntetésről el kell tekinteni, ha:

- a megbüntetés a már elrendelt vagy a folyamatban lévő eljárásban elrendelendő védelmi intézkedés célját veszélyeztetné;

- a fiatalokú bűnössége és a cselekmény következményei csekélyek;

- a fiatalokú az okozott kárt addig, amíg csak lehetséges, saját teljesítéssel jóváteszi, vagy külön törekszik arra, hogy az általa elkövetett jogtalanságot kiegyenlítse; büntetésként a 22. cikk szerint csak megrovás jöhet figyelembe, s a károsult és a köz(össég) bűnüldözési érdeke csak csekély;

- a fiatalokút cselekménye közvetlen következményei oly súlyosan érintették, hogy büntetés aránytalan lenne;

- a szülők vagy más személy a fiatalokút már elégségesen megbüntették;

- a cselekmény elkövetése óta viszonylag hosszú idő telt el, a fiatalokú jó magaviseletet tanúsított, s a károsult és a köz(össég) részéről csak csekély bűnüldözési érdek áll fenn.

Továbbá a (2) bekezdés alapján a büntetéstől el lehet tekinteni, ha a fiatalokú szokásos tartózkodá-

⁸ Hebeisen, D.: 2006. I. m. 196–203. p.

⁹ Riesen, M.: I. m. 30. p.

si helye szerinti illetékes külföldi állam az eljárást megindította vagy erre már készen mutatkozott.

Ha a büntetéstől eltekintés oka hiányzik, a (3) bekezdés szerint az ítélő hatóság az eljárást a mediációs eljárás javára ideiglenesen félbeszakíthatja, ha a JStG 8. cikkének előfeltételei teljesültek. Amennyiben a mediáció eredményes, az ítélő hatóság az eljárást definitíve (vélegesen) megszünteti.

3.2. *Az egyes büntetések.* A fiatalkorúak korábban hatályos büntetőjogának büntetései részben új elnevezéssel, lényegében tartalmilag átvételre kerültek az új fiatalkorú törvénybe. Az átvétel alóli kivétel az iskolai elzárás, amely a fiatalkorú büntetőjogi gyakorlatban jelentőség nélkülivé vált. (Így pl. Zürich kantonban az utóbbi tíz évben egyetlen eset sem vált ismertté.)¹⁰ Amennyiben a fiatalkorú bűnösen cselekedett, úgy minden esetben büntetést kell elrendelni, ha a büntetéstől eltekintés okai nem állapíthatók meg. A JStG az egyes büntetéseket a 21–25. cikkeken a beavatkozás súlyossága szerint szabályozza.¹¹

a) *Megrovás (Verweis).* A JStG a korábban hatályos Btk.-ból vette át a megrovást, amely a fiatalkorú büntetőjog legenyhébb büntetése és a 22. cikk (1) bekezdés értelmében a lényege az elkövetett cselekmény formális helytelenítésében áll. A megrovás alkalmazásának előfeltételei között új elem a kedvező legális prognózis követelménye. Továbbá az új fiatalkorú törvényben az ítélő hatóság a (2) bekezdés szerint azzal a lehetőséggel élhet, hogy a fiatalkorúnak hat hónaptól két évig terjedően próbaidőt határozzon meg, megfelelő utasításokkal összekapcsolva. Végezetül az ítélő hatóság ismételt bűnös cselekményelkövetés, vagy az utasítások semmibe vétele esetén más büntetést rendelhet el. Ezáltal jelentősen erősíti a törvényhozó az eddigiekben gyakran csupán formális büntetesként ismert és tapasztalt megrovás hatékonyságát.

b) *Személyes teljesítés (Persönliche Leistung).* A korábban hatályos fiatalkorú büntetőjog munkateljesítésre kötelezésről mint büntetésről rendelkezett, s a gyakorlatban a leggyakrabban kiszabott büntetés volt. Az új „személyes teljesítés” megjelöléssel a JStG 23. cikkében ez a büntetési forma a jelentőségének megfelelően részletes szabályozást kapott. A törvényhozói törekvés arra irányul, hogy a személyes teljesítés a jövőben, amennyire csak lehetséges, helyettesítse a szabadságelvonást, s ez a célkitűzés csak támogatandó.¹² A személyes teljesítés a fiatalkorú törvény értelmében a jóvátétel egyik legelismertebb formája a károsulttal és a társadalommal szemben.

Az (1) bekezdés szerint a fiatalkorú a szociális intézmények, közérdeket szolgáló üzemek, segítség-re szoruló személyek vagy – a beleegyezésével – a sértett javára végzendő ingyenes személyes teljesítésre kötelezhető. A személyes teljesítés a fiatalkorú életkorának és képességeinek meg kell, hogy feleljen. A (2) bekezdés értelmében a személyes teljesítés kurzuson vagy hasonló rendezvényen való részvételben is állhat. A (3) bekezdés szabályozza ezen büntetési forma lehetséges tartamát. A cselekmény elkövetésének időpontjában a 15 év alatti fiatalkorú számára a tartam legfeljebb 10 nap. Az idősebb fiatalkorú esetében három hónapig tarthat és azon kötelezettséggel kapcsolható össze, hogy a fiatalkorúnak meghatározott helyen kell tartózkodnia. A (4), (5) és (6) bekezdések részletes szabályozást tartalmaznak az illetékes hatóságok eljárására vonatkozóan arra az esetre, ha a teljesítés nem határidő szerint vagy hiányosan valósul meg. Minden esetben először is a végrehajtási hatóság emlékeztető figyelemztetést ad az utolsó határidő megjelölésével. A 15 évesnél idősebb fiatalkorúaknál alkalmazható a személyes teljesítésnek pénzbüntetésre vagy szabadságelvonásra történő átváltoztatása. A személyes teljesítés a JStG 35. cikke szerint feltételelesen is kiszabható.

c) *Pénzbüntetés (Busse).* A korábban hatályos fiatalkorú büntetőjog is lehetővé tette a pénzbüntetés alkalmazását és a tartamát, a végrehajtását illetően a felnőtt büntetőjog rendelkezéseire utalt. A JStG 24. cikke ugyancsak szabályozza a pénzbüntetést, s annak maximumát legfeljebb 2000 frankban állapítja meg. Azzal a tétellel szemben alkalmazható, aki a cselekménye elkövetésének időpontjában a 15. életbetöltötte. A pénzbüntetés nagyságát a fiatalkorú személyi viszonyainak figyelembevételével kell meghatározni. A törvényhozó tudatosan lemondott arról, hogy a pénzbüntetésnél a felnőtt büntetőjogban előírt napi tételes rendszert vezesse be, mivel a fiatalkorú gyakran csak kevés, vagy semmilyen jövedelemmel sem rendelkezik. A célzott pedagógiai hatás is csak akkor tud kifejlődni, ha a fiatalkorú a pénzbüntetést saját maga tudja kifizetni.

A pénzbüntetés végrehajtását és a nemteljesítéssel kapcsolatos eljárást a fiatalkorú törvény részletesen szabályozza. A (2) bekezdés szerint a végrehajtási hatóság először a fizetési határidőt határozza meg, e tekintetben részletfizetés biztosítható. A (3) bekezdés szerint a végrehajtási hatóság a fiatalkorú kérelmére a pénzbüntetést egészben vagy részben személyes teljesítésre változathatja át, ún. átváltoztatási kulcs rögzítése nélkül. A JStG azt a lehetőséget nem írja elő, hogy a hátralék-büntetést behajtással hajtásák végre. További modalitásként az ítélő hatóság a (4) bekezdés alapján a pénzbüntetést csökkentheti, ha az ítélet kiszabása óta a fiatalkorú mérvadó viszonyai az önhibáján kívül megnehezültek. Amennyiben a fiatalkorú a pénzbüntetést az előírt határidőn belül nem fizeti ki, úgy azt az ítélő hatóság 30 napig terjedő szabadságelvonásra változtatja át. Az átváltoztatási lehetőség megszűnik, ha a fiatalkorú önhibáján kívül fizetéseképtelenné vált [(5) bek.]. A pénzbüntetés feltételelesen is kiszabható.

¹⁰ Riesen, M.: I. m. 33. oldalon a 15. lábjegyzet

¹¹ Hebeisen, D.: I. m.. 187–209. p.

¹² Riesen, M.: I. m. 34. p.

Új elem az új szabályozásban, hogy a JStG 33. cikke szerint a pénzbüntetés személyes teljesítéssel vagy szabadságelvonással összekapcsolható.

d) Szabadságelvonás (*Freiheitsentzug*).

da) A korábbi hatályos jogban az az előírás szerepelt, hogy amennyiben a fiatalkorú az elkövetés időpontjában 15 éves elmúlt, az elzárás-büntetés egy naptól egy évig terjedhetett. Hosszabb tartamú szabadságvesztésre a legsúlyosabb büntetteknel sem volt lehetőség, amit a gyakorlat nem tartott kielégítőnek.¹³ Az új fiatalkorú törvény „szabadságelvonás” megjelöléssel elvileg fenntartja az egy évig terjedő elzárás lehetőségét. Kiegészítőleg azt a lehetőséget teremtette meg, hogy a legsúlyosabb bűncselekményeknél a bűncselekmény elkövetése időpontjában a 16. életévét betöltött fiatalkorúval szemben négy évig terjedő szabadságelvonás rendelhető el. A szabadságelvonás-büntetés megtartásával a törvényhozó azt a körülményt veszi számításba, hogy az erőteljesen nevelésre és intézkedésre orientált fiatalkorú büntetőjogban sem lehet lemondani a szabadságelvonás lehetőségéről, mint a legsúlyosabb büntetésről. Ez épp a néhány éve emelkedő számú erőszakos bűncselekményi háttérrel magyarázható.¹⁴ A svájci törvényhozó abból indult ki, hogy generálpreventív okokból is, a súlyos büntettek egyértelműen érezhető büntetőjogi következmények nélkül nem maradhatnak. Az új dualista szankciórendszer lehetővé teszi a fiatalkorú büntetőjogban a generálpreventív és a speciálpreventív céloknak egyaránt történő figyelembevételét. A JStG 25. cikk (1) bekezdés bevezetesként rögzíti, hogy az a fiatalkorú, aki a 15. életév betöltése után büntettet vagy vétséget követ el, egy naptól egy évig terjedő szabadságelvonással büntethető. A (2) bekezdés szerint azonban az a fiatalkorú, aki a deliktum elkövetése idején a 16. életévét betöltötte, négy évig terjedő szabadságelvonással büntethető, ha

– büntettet követett el, amelyet a felnőttek büntetőjogában háromévi vagy azt meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel fenyegettek,¹⁵

– a törvényben meghatározott bűncselekményt (súlyos testi sértést, a rablás egyes minősített eseteit, a személyes szabadság megsértése és az emberablás minősített formáit) követett el, és e tekintetben különösebb aggály nélkül cselekedett, nevezetesen, ha a fiatalkorú indítóoka (motívuma), a cselekmény célja vagy a megvalósításának jellege különösen elvetendő gondolkodásmódot, beállítódást tesz nyilvánvalóvá.¹⁶

¹³ Riesen, M.: I. m. 36. p.

¹⁴ Riesen, M.: u.o.

¹⁵ Hebeisen szerint kevés bűncselekményre terjed ki a négy évi szabadságelvonás kiszabásának a lehetősége. Ebbe a körbe sorolja a szándékos emberölést, a gyilkosságot, a minősített rablást, a minősített túszejtést, a minősített nemi erőszakot és a minősített gyújtogatást. Vö.: Hebeisen, D.: 2006. I. m. 201. p.

¹⁶ Hebeisen megítélése szerint az ebben a pontban – az előző ponthoz kiegészítőleg – megnevezett bűncselekményi körnél a „besonders skrupellos”, azaz a különösen elvetendő beállítódás határozatlan jogfogalomnak minősíthető, s ezért törvényességi szempontból problematikusnak tekinthető. Vö.: Hebeisen, D.: 2006. I. m. 201. p.

db) *Átváltoztatás személyes teljesítésre*. A fiatalkorú törvény 26. cikke értelmében az ítélő hatóság a fiatalkorú kérelmére a három hónapig terjedő szabadságelvonást azonos tartamú személyes teljesítésre változtathat át, kivéve, ha a szabadságelvonást a nem teljesített személyes teljesítés helyett szabták ki. Az átváltoztatás e tekintetben azonnal az egész tartamra, vagy utólag a szabadságelvonás maradék részére is elrendelhető.

dc) *Végrehajtás*. Az egy évig terjedő szabadságelvonás a JStG 27. cikke szerint félfogság (*Halbgefängenschaft*)¹⁷ formájában hajtható végre. Az egy hónapig tartó szabadságelvonás esetén a napi végrehajtás (*Tageweiser Vollzug*)¹⁸ lehetősége is fennáll. Ezen végrehajtási lehetőségekkel a törvényhozó annak elkerülését kívánja segíteni, hogy a fiatalkorú – legalábbis a rövid tartamú szabadságelvonásnál – személyes és családi kapcsolatait, kötődéseit elveszítsse.

A (2) bekezdés szerint a szabadságelvonást a fiatalkorúak intézetében kell végrehajtani, amelyben minden fiatalkorút a személyiségének megfelelően, nevelő jelleggel kell gondozni, különösen az elbocsátás utáni társadalmi beilleszkedését előkészíteni és elősegíteni.

A (3) bekezdés megköveteli, hogy a fiatalkorú intézménynek alkalmasnak kell lenni a személyiségfejlődés előmozdítására. Amennyiben a fiatalkorú iskolalátogatása, tanulása vagy foglalkozásának gyakorlása az intézeten kívül nem lehetséges, úgy a fiatalkorú részére a képzés vagy a foglalkozás megkezdését, folytatását és befejezését az intézeten belül kell lehetővé tenni. A (4) bekezdés azt rögzíti, hogy szükséges esetben a fiatalkorú számára terápiai kezelést is biztosítani kell. Az egy hónapot meghaladó tartamú szabadságelvonás esetén az (5) bekezdés azt követeli meg, hogy a fiatalkorú fejlődését az intézettől független szakképzett személy kísérelje figyelemmel, aki neki segít, az érdekeire ügyel. Ezen személynek természetesen a végrehajtó hatóságtól is függetlennek kell lenni. A törvényhozó abból indul ki, hogy a fiatalkorú szabadságelvonása külön, s egyedül ezen célt szolgáló intézményben hajtható végre. Azonban nem kell olyan fiatalkorú végrehajtási intézeteket létesíteni a külföldi példák alapján, ahol a fiatalkorút szinte csak elzárják.¹⁹

¹⁷ A félfogság végrehajtási formában az elítélt a munkáját vagy a képzését a végrehajtási intézeten kívül folytatja, s a pihenő- és szabadidejét az intézetben tölti. Vö.: Baechtold, Andrea: *Strafvollzug*. Stämpfli Verlag, Bern, 2005. 128. p.; Nagy Ferenc: *Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése*. Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár, 1990/I. Igazságügyi Minisztérium, BVOP, Budapest, 1990. 171. p.

¹⁸ A napi végrehajtás során a büntetést több végrehajtási szakaszra osztják, vagyis az elítélt a rövid tartamú büntetését több részletben, meghatározott időszakokban tölti. Ez általában a hétvégeken történik, ezért a gyakori megnevezés: hétvégi végrehajtás. Vö.: Baechtold, A.: I. m. 2005. 132. p.; Nagy F.: I. m. 1990. 172–173. p.

¹⁹ A fiatalkorú törvény előírása értelmében a fiatalkorú szabadságelvonását semmilyen esetben sem szabad a felnőttek végrehajtási intézményében foganatosítani. Ezen konzekvens elválasztás a fiatalkorú szabadságelvonására vonatkozik, de nem a fiatalkorú vizsgálati fogságára, amely a felnőttek ilyen vizsgálati intézetében hajtható vég-

dd) A szabadságelvonásból történő feltételes elbocsátás. A JStG 28. cikke a feltételes elbocsátás lehetőségét írja elő rövidebb időtartam letöltését követően. [Ez az intézkedésként szabályozott elhelyezéssel (15. cikk) ellentétben áll, mert az csak a definitív, de a feltételes elbocsátást nem ismeri.] A JStG a feltételes elbocsátás különböző kérdéseinek külön cikkeket szán: az engedélyezés feltételei (28. cikk); a próbaidő (29. cikk); a próbaidő eredményes kiállása, a beválás (30. cikk); illetve a be nem válás (31. cikk).

A feltételes elbocsátás időbeni tekintetben azt feltételezi, hogy a fiatalok már nem a büntetése kétharmadát – mint korábban –, hanem csak a felét, de legalább két hetet kell letöltsön a szabadságelvonásból. Ha ez az előfeltétel adott, úgy a végrehajtási hatóság a feltételes elbocsátást elrendelheti, amennyiben feltehető, hogy a fiatalok további bűncselekményt (büntetést vagy vétséget) nem követ el. A feltételes elbocsátás előfeltételeinek fennálltát a végrehajtási hatóságnak hivatalból kell vizsgálnia. Ha a végrehajtási hatóság a feltételes elbocsátást elutasítani szándékozik, úgy a fiataloknak biztosítani kell a bírói meghallgatást. A feltételes elbocsátás megtagadása után az illetékes hatóságnak a (4) bekezdés szerint legalább félévente egyszer vizsgálnia kell, hogy az a fiataloknak megadható-e.

A feltételesen elbocsátott fiatalok a JStG 29. cikk (1) bekezdés szerint próbaidőt kell meghatározni. A próbaidő tartama megfelel a büntetés hátralévő részének, de legalább hat hónapot és legfeljebb két évet kell kitennie. A (2) bekezdés szerint a végrehajtási hatóság a feltételesen elbocsátottnak utasításokat adhat. Ezen utasítások érinthetik például a szabadidő rendezvényeken való részvételt, a kár jóvátételét, lokálok látogatásának, motorkerékpár vezetésének, vagy meghatározott kábító hatású szerek fogyasztásának tilalmát. A próbaidővel összefüggésben a JStG bizalmi személy alkalmazását is előírja: a végrehajtási hatóságnak arra alkalmas személyt kell kijelölnie, aki a fiatalok a próbaidő alatt figyelemmel kíséri, és jelentést készít. Ha a feltételesen elbocsátott fiatalok a próbaidő leteltéig „beválnak”, azaz nem követ el büntetendő magatartást, őt véglegesen el kell bocsátani (JStG 30. cikk).

A JStG 31. cikke a „be nem válás” jogkövetkezményeit rendezi. Ha a feltételesen elbocsátott fiatalok a próbaidő tartama alatt büntetést vagy vétséget követ el, vagy a figyelmeztetés ellenére a számára előírt utasításokat megszegve járt el – és emiatt várható, hogy további bűncselekményeket követ el –, úgy a visszahelyezéséről (Rückversetzung)

döntenek. Az új cselekményről ítélő hatóság (vagy az utasítás megszegése miatt a végrehajtási hatóság) vagy az ún. maradékbüntetés (Reststrafe) egy részének, vagy az egész hátralévő részének a végrehajtását rendeli el.²⁰

A visszahelyezés nem rendelhető el, ha a próbaidő lejártá óta két év telt el.

3.3. *Védelmi intézkedések és szabadságelvonás találkozása.* A monizmusról a dualista rendszerre történő áttérés, amely intézkedések és büntetések egyidejű elrendelését teszi lehetővé, megköveteli a védelmi intézkedések és a feltétlen (végrehajtandó) szabadságelvonás végrehajtása sorrendjének szabályozását. A JStG a 32. cikkben az alábbiakat írja elő:

– Az elhelyezés minden esetben megelőzi az egyidejűleg kiszabott vagy visszahívás (Widerruf) vagy visszahelyezés miatt végrehajtható szabadságelvonás végrehajtását.

– Ha az elhelyezést megszüntetik, mert az a célját elérte, a szabadságelvonás már nem hajtható végre.

– Ha az elhelyezést más okból szünetik meg, az ítélő hatóság dönt, hogy a szabadságelvonás még végrehajtható-e. (Az elhelyezéssel összekapcsolt szabadságkorlátozás beszámítandó.)

– Az ítélő hatóság az egyidejűleg kiszabott és a visszahívás vagy visszahelyezés miatt végrehajtható szabadságelvonás végrehajtását az ambuláns kezelés, a személyes gondozás vagy a felügyelet javára elhalaszthatja.

A JStG 32. cikkének tartalmi kialakítása a védelmi intézkedésnek a büntetéssel szembeni primátusát tükrözi vissza, azaz az elhelyezés megelőzi a szabadságelvonást.

3.4. *Halmazati büntetés.*²¹ Ha az ítélő hatóságnak a fiatalok több bűncselekményéről egyidejűleg kell ítélkeznie, úgy vagy a büntetéseket a JStG 33. cikke szerint egyesíti, vagy ha több azonos nemű büntetés előfeltételei teljesülnek, akkor halmazati büntetést képez, amelyben a legsúlyosabb bűncselekmény büntetését megfelelően/arányosan felemeli [JStG 34. cikk (1) bek.]. E tekintetben a halmazati büntetés képzésénél az egyes bűncselekmények nem eshetnek súlyosabban latba, mintha egyedül ítélték volna meg. A halmazati büntetés az adott büntetési nem törvényi felső mértékét nem lépheti át [(2) bek.].

3.5. *A büntetések feltételes végrehajtása.* A JStG a 35. cikk (1) bekezdésében új rendelkezésként előírja, hogy az ítélő hatóság a pénzbüntetés, a személyes teljesítés vagy a legfeljebb 30 hónapi szabadságelvonás végrehajtását elhalasztja (felfüggeszti), ha feltétlen (végrehajtandó) büntetés nem tűnik szükségesnek a fiatalok további bűncselekmények el-

19. lábjegyzet folytatása

re, ha a fiatalok a felnőtté válásuktól elválasztva, külön részlegben helyezhetők el és megfelelő gondozása biztosított. [JStG 6. cikk (2) bek.] Egyes kantonok már az új fiatalok törvény hatálya lépése előtt ilyen speciális intézményeket hoztak létre és vezettek be (pl. Bern kanton Thun regionális börtönben, ill. Zürich kanton Horgen börtönben). Más kantonok tekintetében azonban félték, hogy ezen elválasztási előírást még hosszabb ideig nem váltják konzekvensen valóra. Vö.: Baechtold, A.: I. m. 2005. 199–200. p.

²⁰ Hebeisen, Dieter: Das neue Jugendstrafrecht der Schweiz. Forum Strafvollzug. Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe. 2007/2. 83–87. p.

²¹ A német nyelvű szövegben szereplő „Gesamtstrafe” magyarul összbüntetésként fordítható, azonban e tekintetben tartalmilag valójában halmazati büntetésről van szó. Vö.: Rehberg, J.–Donatsch, A.: Strafrecht I. Verbrechenslehre. Schulthess, Zürich, 2001. 319. p.

követésétől való visszatartása érdekében. A végrehajtás elhalasztása (felfüggesztése) történhet az egész büntetés, vagy annak egy része („sursis partiel”) tekintetében. A büntetés feltételes végrehajtása engedélyezésének előfeltétele a kedvező legális prognózis, amelynél az összes körülmény megítélésére kell támaszkodni.

IV. További eljárási kérdések

1. Illetékesség

A JStG 38. cikk (1) bekezdés értelmében a büntetőjogi felelősségre vonásra az a helyi hatóság illetékes, amelyben a fiataikorúnak az eljárás megindításakor a szokásos tartózkodási helye van. Ez nem kényszerűen a törvényes lakóhelynek felel meg. A törvényhozó abból indul ki, hogy ott, ahol a fiataikorú életének középpontja található, az ottani hatóság tud a legjobban dönteni a fiataikorú büntetőjogi szankciók elrendeléséről és végrehajtásáról.

Ha a fiataikorú szokásos tartózkodási helye nem Svájcban van, úgy a (2) bekezdés szerint a belföldön elkövetett bűncselekmények tekintetében az elkövetés helyének hatósága az illetékes. A külföldön elkövetett bűncselekményeknél a születési hely hatósága; vagy a külföldi fiataikorúaknál azon hely hatósága, ahol őt a bűncselekmény elkövetése miatt először fogva tartották.

2. Eljárás

A JStG 39. cikkében a törvényhozó az egyes alapvető eljárási garanciákat fekteti le, vagyis már a fiataikorú anyagi büntetőjogban. Az (1) bekezdésben a kantonok arra kötelezettek, hogy az illetékes hatóságokat kijelöljék, és az eljárást a fiataikorú törvény elvei alapján szabályozzák. A kantonoknak ezáltal gondoskodniuk kell, hogy a fiataikorú büntetőeljárásokat a JStG alapelveivel összeegyeztessék.

A (2) bekezdés elvileg azt rögzíti, hogy a fiataikorú büntetőeljárás nem nyilvános. Ellenben a fiataikorú bíróságok tárgyalásai akkor nyilvánosak, ha

- a fiataikorú ezt kéri és ezen kérésnek magasabb érdek nem mond ellent, vagy
- a közérdek ezt követeli.

További eljárásjogi elvet rögzít a (3) bekezdés, amely szerint a fiataikorút személyesen kell meghallgatni. Ez lehetővé teszi ugyanakkor bizonyos esetekben a szóbeli meghallgatásról való lemondást, például a büntetőparancs-eljárásban.

A törvényhozó figyelembe veszi a JStG 40. cikkében a szövetségi bírósági joggyakorlatot, amely lényegében azt foglalja magában, hogy a fiataikorú büntetőeljárás sajátosságainak érvényesítésének nem szabadna ahhoz vezetnie, miszerint a fiataikorútól megvonjuk azt az eljárási jogvédelmet, ami a büntetőeljárás alá vont felnőtt személyt megilleti.

A JStG 40. cikk (1) bekezdés szerint a fiataikorúnak vagy a törvényes képviselőjének a nyomozati és a tárgyalási eljárási szakaszban mindenkor joga van védő meghatalmazására vagy kirendelésének kérésére, függetlenül a vád súlyosságától.

Ha a fiataikorú vagy a törvényes képviselője nem választ és nem hatalmaz meg védőt, az illetékes hatóság a (2) bekezdés szerint a fiataikorúnak hivatalból védőt rendel, ha a bűncselekmény súlya ezt megköveteli. Továbbá akkor is védőt rendel, ha a fiataikorú vagy a törvényes képviselője nyilvánvalóan nincs a védelemre megfelelő helyzetben/állapotban; és ha a fiataikorút több mint 24 órára vizsgálati fogóságba helyezik vagy az előzetes (ideiglenes) elhelyezését rendelik el. A (3) bekezdés szerint a hivatalból kirendelt védelem költségei a fiataikorúra vagy a szüleinek kiróhatók, ha ehhez megfelelő – anyagi – eszközzel rendelkeznek. Az előbbiekben említett JStG 40. cikkének rendelkezései a szükséges védelem biztosításával a fiataikorú jogvédelmét, különösen a nyomozati eljárásban a különböző kantonokban lényegesen erősítik, így például Zürich kanton az új védelmi jogok érvényre juttatását már megvalósította.²²

A JStG 41. cikke szerint a kantonok a fiataikorú büntető törvényre hivatkozva az ítéletekkel és rendelkezésekkel szemben jogorvoslatként bírói fórumhoz fordulhatnak. Ehhez a fiataikorú vagy törvényes képviselője is folyamodhat [(2) bek.].

V. A fiataikorúakra vonatkozó új svájci büntető törvény értékelése

1. Az új svájci törvény legjelentősebb és legfontosabb változásai a következőkben összegezhetők.

- A jelenleg hatályos svájci jogban a fiataikorúakra vonatkozó büntetőjog már nem az általános Btk. alkotórésze, hanem külön, önálló törvényben kap helyet.

- Fontos újdonság a büntethetőség alsó korhatárának 10 évre történő emelése, bár ez az életkor is igencsak elmarad az európai átlagtól.

- A dualista, helyettesítő szankciórendszerre történő áttérés, vagyis az intézkedések és büntetések egyidejű, illetve együttes elrendelése, és az intézkedésnek a büntetésbe történő beszámítási lehetősége.

- A védelmi intézkedések az új törvényben a gyakorlati alkalmazáshoz differenciáltabb és világosabb szabályozást tartalmaznak.

- Újdonság az a követelmény is, hogy minden védelmi intézkedés célszerűségét és szükségességét évente felül kell vizsgálni, de nyitva marad a kérdés, ki végzi el ezen felülvizsgálatot és erre vonatkozóan milyen kritériumok alkalmazhatóak.

- A „bűnös” cselekmény, a bűnösség kérdése az új hatályos jogban jobban előtérben áll, és ez a korábbi svájci büntetőjogban kevéssé volt explicit.

- Fontos változás a szabadságelvonásnak egy, illetve – a 16. életévét betöltött fiataikorúval szemben – a négy évig történő kiszabhatósága. Ez a büntetésemelés a svájci szerzők szerint a korábbi hatályos joghoz képest a punitivitás valamivel erőteljesebb hangsúlyozását jelzi.

²² Riesen, M.: I. m. 46. p.

– A pszichológiai/pszichiátriai szakvélemény beszerzésének alapjait az új törvény jobban szabályozza, de ez is mutat néhány hiányosságot. Az új törvény szerint a szakvélemény beszerzésének hátterében az az ok áll, hogy komoly kétség van a fiatalok fizikai vagy pszichikai egészségét illetően. Itt hiányoznak a világos kritériumok, amelyek definiálják, milyen esetben kell kételkedni a fiatalok egészségében. Ezen előírás világosabb és végrehajthatóbb alkalmazásához értelmes lenne ún. standardizált „screeninginstrumentum” kifejlesztése, amelyet speciálisan a fiatalok büntetőjogában lehetne felhasználni.²³

2. Svájci szakemberek is több ponton kritikusan értékelik az új fiatalok törvényt, s néhány hiányosságra hívják fel a figyelmet.

Így sajnálatosnak tartják, hogy a „felügyelet” és a „személyes gondozás” védelmi intézkedés sem a gyámság alá helyezetté, sem az ítélet időpontjában már 18 évnél idősebb személyeknél nem rendelhető el. A fiatalok büntető hatóságok egy fiatalembert rendszerint közelebből és intenzívebben követnek figyelemmel, mint a nagy munkatehertől túlterhelt polgári jogi hatóságok.

A 18. életévét betöltött fiatal felnőttek beleegyezési követelményét, illetve ezt a helyzetet a jogalkotó feltehetőleg félreismeri, mivel az intézkedésre szorult személy gyakran nincs a szükséges érettség birtokában, ami számára a helyes döntés meghozatalában segítene.

A stacioner intézkedésből a feltételes elbocsátás kiesésével eszik az a lehetőség, hogy a fiatal embereknek praktikus gyakorlati terep álljon a rendelkezésükre a feltételes elbocsátás időszakában.²⁴

A dualista szankciórendszer bevezetésével a fiatalok bírójának a védelmi intézkedéshez kiegészítőleg büntetést is ki kell szabnia, ha a fiatalok a büntetendő cselekményt bűnösen követte el. Ezáltal a döntés a fiatalok bűnösségre való (beszámítási) képességétől függ. Ez utóbbi fogalmat aligha szabad azonos értelemben érteni, mint a felnőtt büntetőjogban, különben minden 15 év alatti fiatalok fejlődépszichológiai szempontból bűnösségre (beszámításra) képtelennek kellene tekinteni.²⁵

Az intézkedésként szabályozott elhelyezés és a végrehajtható szabadságelvonás találkozásánál a végrehajthatósági szabályok a fiatalok feltehetően olyan számító elgondoláshoz vezetnek, amelyek a speciális prevenció gondolatának ellentmondanak. Egy stacioner intézkedés nem ritkán két vagy több évig is tart, hogy ezáltal a célt elérhessék, míg a rendszerint egy évi szabadságelvonás, hat hónap letöltése után feltételes elbocsátáshoz vezet(het). Ilyen helyzetben az intézkedés végrehajtásában nem érdekelt fiatalok mindent meg fog tenni annak ér-

dekében, hogy az elhelyezés végrehajtását megszakítsák, és büntetés végrehajtását rendeljék el. E tekintetben az az idő, amit a fiatalok stacioner kerekék között eltöltött, be kell számítani a büntetésbe. A hátralévő részre vonatkozóan a fele rész után a feltételes elbocsátással számol már a fiatalok. Az is megemlítené, hogy az új fiatalok törvény az eljárási jog számottevő kiépítését hozta magával. A tömördek átváltoztatási lehetőség és a részben komplikált eljárási lejárati időpontok az értelmezés során ahhoz vezetnek, hogy a fiatalok bírójának elsősorban a formális jogi rendelkezésekkel kell foglalkoznia a tulajdonképpeni feladata, vagyis a fiatalok bűnelkövetőre pedagógiai behatás gyakorlása helyett. A túlzott formalizmus e tekintetben világos ellentmondásban áll a JStG alap gondolatával, a fiatalok védelmével és nevelésével.²⁶

3. A magyar megítélés szemszögéből nézve az konstatálható, hogy a fiatalokra vonatkozó új svájci büntetőjogi törvény az irányadó elveire, vagyis a fiatalok védelmére és nevelésére orientált speciálprevenzív, tettes-büntetőjogi irányú szabályozási megközelítést nem csupán megtartotta, hanem erősítette is. Az intézkedésnek és a büntetésnek új, dualista helyettesítő összekapcsolása a szankciók differenciált és individualizálhatóbb kialakítását tette lehetővé. Az egyes védelmi intézkedések és büntetések e tekintetben variálhatóan szabályozottak, ami egyrészt az egyes eset igazságos megítélését segíti elő, másrészt azonban az egységes jogalkalmazási gyakorlatot nehezíti. Az intézkedések körében az új fiatalokra vonatkozó törvény jobban igazodik a polgári joghoz, mint eddig, és intenzívebb együttműködést ír elő a polgári jogi hatóságokkal. A csekélyebb súlyú deliktumoknál az eljárás megszüntetése és a büntetéstől eltekintés lehetőségei bővültek. Ezzel szemben a súlyosabb bűncselekményeknél valamelyest szigorúbb és hosszabb tartamú büntetések váltak alkalmazhatóvá. Különös figyelmet szentel az új törvény a fiatalok alapvető eljárási jogaira, azok garantálására.

Magyar szemszögéből nézve továbbá leszögezhető, hogy egyetlen európai állam büntetőjogi szabályozási megoldásai közül hazánk számára általános következtetések nem vonhatók le. Azonban mindenképpen fontos lehet megismerni, figyelemmel követni, bizonyos tanúságokat leszűrni a külföldi megoldásokból, így akár Svájc példáján keresztül is.

A két országnak a fiatalokra vonatkozó büntetőjogi szabályozásánál a kiindulópont formailag szinte azonos (volt), vagyis eredetileg Svájc és hazánk büntetőjoga sem rendelkezett/rendelkezik külön önálló fiatalok büntető törvénnyel, hanem az az általános Btk. része. A svájciak végül hosszas szakértői és kodifikációs előkészítő munkálatokat követően önálló, fiatalokra vonatkozó külön törvény elfogadása és hatályba léptetése mellett dön-

²³ Gutschner, D.–Kobel, B.–Niklaus, P.–Schmid, M.–Fegert, J. M.–Schmeck, K.: I. m. 45–48. p.

²⁴ Hebeisen, D.: I. m. 2007. 86–87. p.

²⁵ Gutschner, D.–Kobel, B.–Niklaus, P.–Schmid, M.–Fegert, J. M.–Schmeck, K.: I. m. 44–56. p.

²⁶ Hebeisen, D.: I. m. 2007. 86–87. p.

töttek, mondhatni a nyugat-európai trendnek megfelelően.

Ez azonban több érdemi körülmény/feltétel együttes teljesülését feltételezte náluk, és feltételezi nálunk is. Mindez egyrészt egy részletes és differenciált fiatalkorúakra vonatkozó büntető törvény megalkotását indokolta, amely egyaránt tartalmazza az anyagi jogi, az eljárásjogi és részben az alapvető végrehajtási rendelkezéseket, sőt a polgári jogi, illetve más hatóságokkal való együttműködést is. Másrészt ez a svájci fiatalkorúakra vonatkozó új szabályozás tartalmilag is jelentősen eltér a felnőttekre vonatkozó büntetőjogtól, vezérgondolata és meghatározója a fiatalkorúak igényeinek megfelelően a speciális prevenció (a fiatalkorúak védelme és nevelése). Távolról sem elhanyagolható további szükséges feltétel a szakképzett, fiatalkorúakkal foglalkozó igazságszolgáltatási szakembergárda megléte és „működőképessége” mellett, a gyermekvé-

delmi szolgálatokkal, illetve más hatóságokkal való kölcsönös és eredményes együttműködés is, s ezen lehetőség megteremtése.

Végezetül az állapítható meg, hogy magyar szemmel kissé bonyolultnak tűnik ezen új svájci büntető törvény rendszere, viszonylag sok a variálhatóságot szolgáló, illetve mérlegelést kívánó szabály. A nyilvánvaló előnyei mellett mindez bizonyára nem segíti elő, nem könnyíti meg az egységes jogalkalmazást. Ami még nagyon szembeötlő, az a szabadságelvonás-büntetés – bár a kivételes bűncselekményi körre felemelt –, de hazai szemszögből nézve, kifejezett rövid tartama. Összegző következtetésként levonhatónak az látszik, hogy a jelenleg hatályos fiatalkorúakra vonatkozó magyar szabályozás és a hazai Btk. új általános részi hivatalos törvénytervezete²⁷ is ebből a szempontból igencsak punitívnek és távolról sem előre mutatónak minősíthető, hasonlítva azt az itt bemutatott svájci törvényhez.

²⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló Törvénytervezet fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseit lásd: Büntetőjogi Kodifikáció. HVG-ORAC, Budapest, 2007. 1. szám. 17–19. p., 34. p.

JAVASLAT A BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV KÁBITÓSZERREL VISSZAÉLÉS TÉNYÁLLÁSAINAK NORMASZÖVEGÉRE

I. Az új szabályozás alapvetései

Egy teljesen új büntető anyagi jogi kódex megalkotása összetett munka: az egyes szakaszok kidolgozása nagy körültekintést igényel, hiszen a kész törvénynek – néhány apróbb módosítástól eltekintve – akár hosszú évtizedeken keresztül szolgálnia kell a társadalom érdekeit. A büntetőjogi normák igen széles körben befolyásolják a társadalom tagjainak életét; a tiltottnak minősített magatartások elkövetőit alapvető jogaiktól fosztják meg, ezáltal védve a társadalmi együttélés rendjét.

Az Alkotmánybíróság a büntetőjogi rendelkezések kapcsán már számos határozatában foglalkozott a szükségesség és arányosság elvével. A büntetőjog tiltó normái ultima ratio-nak tekintendők: ehhez az eszközhöz csak olyan negatív társadalmi jelenség esetében lehet nyúlni, amely más módon nem mérsélhető, nem számolható fel.

A lopás, az emberölés olyan ősi bűncselekmények, amelyek ma már talán minden országban tiltottnak számítanak, joghátrány alkalmazását vonják maguk után. A gazdasági, kulturális és technikai fejlődés nyomán újabb és újabb olyan tényállások kerültek a büntető anyagi jog szabályai közé, amelyek léte ma már nem vitatható. Ugyanakkor a fejlődés (vagy nevezük inkább e tekintetben talán változásnak) olyan eredményekkel is járt, amelyek erkölcsi, etikai megítélése megosztja a társadalmat, ezek jogi értékelése pedig kihívás elé állítja a jogalkotót. Elég a prostitúcióra gondolni, amely már az ősi társadalmakban is fellelhető volt, és amit az egyes társadalmak, államok a legkülönbözőbb módszerekkel kezeltek.

A kábító hatású anyagok használata szintén nem új keletű jelenség, az európai államokban mégis az utóbbi évtizedekben vált a társadalom jelentősebb részét tekintve is meghatározóvá. Magyarországon 1995-ben még 429 volt az ismertté vált kábítószerrel visszaélés bűncselekmények száma, amely tíz évvel később, 2005-ben majdnem tizennyolcszorosára, 7616-ra emelkedett. Nem szabad természetesen elfelejteni azt sem, hogy a becsült látencia éppen e cselekmények tekintetében igen nagyfokú, így feltételezhetően a kábítószeres esetek száma a mérhető értéknél sokkal magasabb. Az elkövetők között legmagasabb számban a 18-24 éves korosztály képviselteti magát, de nem csekély számban vannak jelen a fiatalok is. A kábítószerrel visszaélők 67,6%-a 2005-ben büntetlen előéletű volt. Ebben az évben 5000 személy vett részt a vádelhalasz-

tás vagy a felfüggesztés keretében biztosított kezelésben. Ez arra utal, hogy a felderített bűncselekmények közel 4/5-e fogyasztói magatartással megvalósított visszaélés volt.

A kifejtettek is azt támasztják alá, hogy a különböző kábító hatású anyagok használata már Magyarországon sem elszigetelt csoportokra jellemző magatartás, hanem e jelenség a társadalom markáns részét érinti.

Másik fontos kérdés, hogy a kábítószeret használókat áldozatnak kell-e tekinteni? Nem vitatható ugyanis, hogy kialakult egy olyan drog-fogyasztó réteg már Magyarországon is, melynek tagjai tudatosan vállalják tettüket, kinyilvánítva, hogy annak esetleges káros hatásaival tisztában vannak. Ők semmiképpen sem nevezhetők a kábítószer áldozatainak, sokkal inkább e szerek olyan élvezőinek, akik cselekményükkel a társadalom többi tagja számára nem vagy csak igen csekély veszélyt jelentenek. Esetükben tehát csakis az „önpusztítás” veszélye áll fenn, melyet a Btk. egyébként egyetlen esetben sem rendel büntetni.

Az új Büntető Törvénykönyv kábítószerrel kapcsolatos törvényi tényállásainak megalkotásakor a fent kifejtettekre mindenképpen különleges figyelmet kell fordítani, és – megítélésem szerint – ebből következően a büntetőjognak valamivel kisebb szerepet kell tulajdonítani a drog-prevenció területén. Elsősorban a kábítószer terjesztők magatartásait kell büntetni, az e szereket használókat pedig – lehetőleg a civil szervezetek segítségével – gyógyítani, kezelni, felvilágosítani szükséges. Az előterjesztett tényállások ezen elvek mentén készültek.

II. A kábítószerrel kapcsolatos tényállásokat meghatározó dokumentumok

A kábítószerrel kapcsolatos büntetőjogi szabályozást alapvetően az alábbi dokumentumokban foglalt elvek mentén kell kialakítani:

1. A kábítószer-probléma visszaszorítása érdekében készített nemzeti stratégiai program elfogadásáról szóló 96/2000. (XII. 11.) OGY határozat (Nemzeti drogstratégia);

2. az Európai Unió Tanácsa által 2004. végén elfogadott, az Európai Unió 2005–2012 közötti időszakra vonatkozó új drogstratégiája (EU stratégia);

3. a Magyar Köztársaság által aláírt e tárgykörben született nemzetközi szerződések: A kábítószer és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény (kihirdetve az 1998. évi L. törvénnyel);

az 1961. március 30-án, New Yorkban kelt Egyesült Államok Kábítószer Egyezmény; (kihirdette az 1965. évi 4. törvényerejű rendelet, a továbbiakban: Egyesült Államok Kábítószer Egyezmény I–IV. listái);

*A szerző bíró, a Fővárosi Bíróság Büntető kollégiumának vezetője

a pszichotrop anyagokról szóló Bécsben, 1971. évi február 21-én aláírt egyezmény (kihirdette az 1979. évi 25. számú törvényerejű rendelet, a továbbiakban: Pszichotrop Egyezmény I–IV. listái;

4. a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény);

5. az Európai Unió Tanácsa 2004/757/IB kerethatározata;

6. az Alkotmánybíróság 54/2004. (XII. 13.) AB határozata;

7. a 2005. évi XXX. törvény.

1. A Nemzeti drogstratégia eszköztárába igen összetett: a kábítószer-probléma kezelésében törekszik a társadalmi konszenzusra, komoly fejlesztései feladatokat tűz ki célul a megelőző-egészségfejlesztő tevékenységet végző szervezetek számára, és együttműködést kíván meg a különböző területen tevékenykedő (egészségügy, oktatásügy, ifjúságpolitika, gyermek- és családvédelem) szakemberek között.

A Nemzeti Drogstratégia a büntetőjog eszközeit elsősorban a kábítószerhez való hozzáférés (kínálat) csökkentése érdekében kívánja igénybe venni, a használati (keresleti) oldalon a megelőzés érdekében elsősorban más módszerek alkalmazása mellett érvel.

2. Az EU stratégia értelmében létre kell hozni a börtönbüntetés alternatívájaként a kábítószer fogyasztóknak (függőknek, nem függőknek egyaránt) szóló rehabilitációs, kiegészítő programokat, tekintettel arra, hogy ezek hatékonyak bizonyultak.

3. A hivatkozott nemzetközi egyezmények akként rendelkeznek, hogy a kábítószerrel visszaélést elkövetők cselekményeit szabadságvesztés büntetéssel kell fenyegetni, a kábítószer élvező elkövetők esetében (amely nem feltétlenül jelent kábítószer függőséget) intézkedés, kezelés alkalmazása is elegendő.

4. A Gyermekek jogairól szóló Egyezményt aláíró államok kötelezettséget vállaltak arra, hogy megvédik a gyermekeket a kábító és pszichotrop szerek tiltott fogyasztásától, és attól, hogy a gyermekeket a szerek tiltott előállításában és kereskedelmében felhasználják.

5. A kerethatározat nem tartalmaz iránymutatást arra vonatkozóan, hogy a személyes fogyasztással kapcsolatos magatartásokat az egyes országok nemzeti jogaiban miként kell kezelni.

A „kereskedő típusú” magatartások tekintetében a kerethatározat előírja, hogy a büntetéseknek hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenni, és magukban kell foglalniuk a szabadságvesztést. Ezen kívül a dokumentum meghatározza, hogy egyes elkövetési típusok esetében mennyinek kell lenni a szabadságvesztés büntetés minimumának.

6.

6.1

6.1.1. Az Alkotmánybíróság határozatában a kihirdetésekor hatályos Btk. 283. § (1) bekezdés b), c),

d) és e) 1. pontjait azonnali hatállyal megsemmisítette. E törvényhelyek büntetethez való jog megszüntető okot állapítottak meg a következő elkövetők által megvalósított, egyébként büntetendő cselekmények esetében:

a) aki csekély mennyiségű kábítószerrel, együttesen történő kábítószer-fogyasztás alkalmával kínál vagy átad,

b) a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával csekély mennyiségű kábítószerrel saját használatra természet, előállít, megszerez vagy tart,

c) a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek csekély mennyiségű kábítószerrel együttesen történő kábítószer-fogyasztás alkalmával kínál vagy átad,

d) a huszonegyedik életévét meg nem haladott személy, aki oktatási, köznevelési, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, közművelődési feladatok ellátására rendelt épület területén, illetőleg annak közvetlen környezetében csekély mennyiségű kábítószerrel együttesen történő kábítószer-fogyasztás alkalmával kínál vagy átad,

e) a kábítószerfüggő személy, aki csekély mennyiségű kábítószerrel együttesen történő kábítószer-fogyasztás alkalmával kínál vagy átad,

feltéve az összes esetben, hogy az elkövető az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, miszerint legalább hat hónapig folyamatos, kábítószerfüggőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.

6.1.2. Az AB határozata indokolásának lényege szerint:

Az „együttesen történő kábítószer-fogyasztás” szövegrész nem felel meg a normavilágosság – tehát az egyértelmű és ellentétes értelmezést kizáró jogi megfogalmazás – követelményének, ezért sérti a jogbiztonságot. Az Alkotmánybíróság arra hivatkozott, hogy a Btk. rendszere az „együttes” elkövetésre ismeri a társtettség, a részesség, a csoportos, a bünszövetségben, a bünszervezetben történő elkövetés kategóriáit, a dogmatika pedig ezen felül a közvetett tettség fogalmát. Az „együttes fogyasztás” kitételből azonban nem állapítható meg, hogy a közös fogyasztás a társas elkövetés mely – eltérő társadalomra veszélyességű – szintjét jelentheti. Az sem világos, hogy hány személy lehet részese egy olyan cselekménynek, amelyhez kapcsolódóan elterelési lehetőséget biztosít a törvény. A kábítószerrel visszaélés büncselekménynél tipikus, hogy ugyanazon terhelt esetében többféle, különböző törvényhely szerint minősülő elkövetési magatartások halmozódnak. Az elkövető akaratától is függő feltételeket tartalmazó mentesülés körében fellelhető számos bizonytalansági tényezővel együtt azonban ez a helyzet a büntetés mértékére is kiható dogmatikai zavarokat okozhat, mert az „együttes fogyasztók” „elkövetői” minőségének értékelése (csoport-

tos elkövetés, bünszövetség stb.) a „szabad értelmezés” tartományába kerül át.

A további megsemmisített diverziós rendelkezésekkel kapcsolatban az Alkotmánybíróság szintén a jogbiztonság hiányát állapította meg. Ezen kívül a határozat indokolásának VI. részében büntetőpolitikai elemzést végzett arról, hogy a nemzetközi szerződésekkel vállalt kötelezettségek lehetővé teszik-e ilyen jellegű elterelési szabályok megalkotását.

Az Alkotmánybíróság az Egységes Kábítószer Egyezmény, a Pszichotrop Egyezmény, az ENSZ Egyezmény, valamint a Gyermekjogi Egyezmény szabályrendszerének összevetéséből azt a következtetést vonta le, hogy a 18 év alatti (kiskorú) személyek sérelmére, vagy a felhasználásukkal elkövetett kábítószerrel visszaélés súlyos megítélés alá esik, s ilyen esetekben az aláíró felek jogrendjének biztosítani kell az elkövetőkkel szemben a szabadságvesztés alkalmazásának lehetőségét is. Az Egyezmények ide vonatkozó rendelkezései pedig olyan kötelezettségeket állapítanak meg az államok számára, amelyek jogalkotói aktivitást is követelnek. Az Alkotmánybíróság határozata azt elismeri, hogy a nemzetközi egyezmények feljogosítják az államokat arra, hogy a büntetés alternatívájaként, vagy a mellett a kábítószerrel visszaélőkkel szemben az Egyezményekben meghatározott kezelő, gyógyító intézkedéseket alkalmazzanak. Az okfejtés végkövetkeztése azonban az, hogy bár a Btk. a kábítószeres bűncselekmények szabályozásánál tartalmaz a kiskorúak fokozott védelmét szolgáló szabályokat, azonban az Alkotmánybíróság által jogbizonytalansági tényezőként értékelt elterelési fogalmak miatt ez a védelmi szint nem minden tekintetben áll összhangban a nemzetközi szerződések céljaival és követelményeivel, s így az Alkotmány 7. §-ának (1) bekezdésébe ütközik.

6.2. Az Alkotmánybíróság határozatának indoklásában ugyanakkor kifejtette azt a már sokat hangoztatott elvet, amely szerint az elterelésben való részvétel nem csupán a kábítószerfüggő használókat illeti meg: *»Nyilvánvalóan nem állna összhangban az elterelés intézményének alapfilozófiájával az a megoldás, hogy a már jóval „aktívabb”, többször ismétlődően kábítószerrel visszaélést elkövető személyek esetében lehetőség legyen a büntető intézkedések alóli mentesülésre, míg az egyszeri alkalommal, csekély mennyiséget fogyasztó, a szer hatásával csak „ismerkedő” jogalanyokkal szemben mindenkor kötelezően kerüljön sor a büntetés kiszabására. [...] Nem lehet lemondani azokról a – többnyire fiatal – elkövetőkről, akik még viszonylag könnyen, hatásosan, véglegesen eltéríthetők a káros szokásoktól, és akiknek társadalmi marginalizálódása ezen keresztül megakadályozható. Gyermekek esetében ez a megoldás egyébiránt éppen a Gyermek Egyezmény rendelkezéseit is sértené (24. cikk 3. pont). A jogalkotónak a megsemmisítés folytán módjában áll a mentesülés esetköreinek újraszabályozása olyan feltételek mellett, amelyek megfelelnek az Alkotmány*

rendelkezéseinek és a nemzetközi szerződések normatív szabályainak, lehetőséget nyújtanak az egyezményekben a kiskorúak védelme érdekében előírt gondosan megfogalmazott mércék és kivételt teremtő „esetkörök” figyelembevételére.»

6.3. Az Alkotmánybíróság az említett határozatában kifogásolta, hogy nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely garantálná a kábítószer-használók kezelését végző segítő szolgálatokban közreműködő személyek büntetlenségét. A Tervezet e vonatkozásban nem tartalmaz megoldási javaslatot, időközben ugyanis a jogalkotás pótolta alkotmányos mulasztását.

2007. január 1-jén hatályba lép a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény módosított rendelkezése, amely a közösségi ellátások körébe sorolja a szenvedélybetegek részére nyújtott ellátást, rendezve a segítőik helyzetét.

Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének elkészült normaszövege szerint külön büntetést kizáró okként jelenik meg „az engedély”. Ennek értelmében nem büntethető, akiknek a cselekményét jogszabály, szakmai szabály, illetve az arra jogosult beleegyezése előírja vagy megengedi.

A kifejtettekén túl a Tervezet értelmében a jövőben a kábítószer használat szabálysértés lesz, így a segítő szolgálatok ilyen irányú tevékenysége egyébként sem minősülne bűncselekménynek.

7. Az Országgyűlés 2005. április 25-én fogadta el az egyes nemzetközi szerződések kihirdetéséről rendelkező jogszabályok, valamint a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2005. évi XXX. törvényt, amelynek rendelkezései 2005. június 1-jén léptek hatályba.

A 2005. évi XXX. törvény

a) az Egységes Kábítószer Egyezmény I–IV. listáit, illetve a Pszichotrop Egyezmény I–IV. listáit kihirdette oly módon, hogy az ezen egyezményeket kihirdető két törvényerejű rendeletbe – az 1965. évi 4. tvr.-be, illetve az 1979. évi 25. tvr.-be – egy-egy mellékletet illesztett;

b) kihirdette a két egyezmény angol nyelvű szövegét, tekintettel arra, hogy a két törvényerejű rendelet az egyezményeknek csak a magyar nyelvű fordítását hirdette ki, az angol nyelvű szöveget viszont nem;

c) az egyezmények hivatalos magyar fordítását ismételten megállapította, mivel – az AB határozat szerint – a két törvényerejű rendelettel kihirdetett hivatalos magyar fordítás nem pontosan tartalmazza az egyezmények rendelkezéseit;

d) a jogbiztonság követelményének megfelelően meghatározta, hogy a Btk. kábítószerrel való visszaélést büntetni rendelő törvényi tényállásai szempontjából mit kell kábítószernek tekinteni;

e) az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló törvényt kiegészítette egy melléklettel, amely azokat az anyagokat tartalmazza, amelyek a nemzeti jogalkotó szuverén döntése nyomán minősülnek pszichotrop anyagoknak.

A 2005. évi XXX. törvénynek – büntetőjogi szempontból – a legfontosabb rendelkezése az, amely a jogbiztonság követelményének megfelelően határozta meg azt, hogy a Btk. kábítószerrel való visszaélést büntetni rendelő törvényi tényállásai szempontjából mit kell kábítószernek tekinteni. Mint arra fentebb már utaltunk, e jogalkotási feladat teljesítése volt a legfontosabb, mert az AB határozat 2005. május 31-i hatállyal megsemmisítette a Btk. kábítószer-fogalmát.

III. A koncepció

1. Az előterjesztés II. fejezetében elemzett dokumentumok tartalmát szemlélve megállapítható, hogy a jogalkotó mozgástere igen szűkre szabott, amennyiben meg kíván felelni valamennyi nemzetközi és hazai jogi elvárásnak. Az is nyilvánvaló, hogy a Btk. különös részi tényállásainak – így a kábítószerrel visszaélésnek is – igazodniuk kell az Általános Rész koncepciójához.

Jelen előterjesztés megalkotásakor a teljes Általános Rész végleges tervezete még nem állt rendelkezésre, főbb vonalaiban azonban már ismert volt. A hatályos Btk. Általános Részéhez képest olyan változásokat nem lehetett felfedezni, amelyek alapjaiban változtatnának a büntető anyagi jog szabályrendszerén, az újítások csupán a részlet-szabályokat érintették. A kábítószerrel kapcsolatos tényállások megfogalmazásakor így kiindulási pontként mindenképpen figyelembe lehetett venni a jelenleg hatályos szabályozást, azokat az alábbi szempontok szerint kellett megváltoztatni, újrafogalmazni:

- a) megfelelően minden e tárgyban született nemzetközi és magasabb szintű hazai jogszabály előírásainak;
- b) egyszerűsítés;
- c) egységes jogértelmezés lehetősége;
- d) az Alkotmánybíróság által megfogalmazott mulasztások pótlása.

Az elmúlt évtizedben szinte minden, a kábítószer tárgyában született Btk. módosításkor szükség volt a Legfelsőbb Bíróság utólag közzé tett hivatalos jogértelmezésére, hiszen a sok esetben jelentősen eltérő gyakorlat egymásnak oly mértékben ellentmondó döntéseket eredményezett, amelyek súlyosan veszélyeztették a jogbiztonságot. A Tervezet megalkotásakor az **egyik vezérlő** elv az volt, hogy az új Büntető Törvénykönyv olyan kábítószerrel kapcsolatos tényállásokat tartalmazzon, amelyeket a jogalkalmazók – nyomozó hatóság, ügyészség, védelem, bíróság egyaránt – egységesen képesek értelmezni, külön jogértelmezési eljárás nélkül.

2. A Büntető Törvénykönyv kábítószerrel visszaélés tényállásai kapcsán ismétlődően felmerül a társadalom egyes tagjainak, szervezeteinek részéről az igény, hogy a kábítószer használatát a jogalkotó dekriminalizálja, és azokat a – jelenleg bűncselekménynek számító – magatartásokat, amelyek (az alkoholfogyasztáshoz és dohányzáshoz hasonlóan)

csupán önveszélyeztető, önpusztító következményekkel járnak, vonja ki a büntető anyagi jog szférájából.

Öt országgyűlési képviselő 2005. májusában T/15992. számon képviselői önálló indítványt nyújtott be az Országgyűléshez, melynek célja az volt, hogy „dekriminalizálja a csekély mennyiségű kábítószeres személyi fogyasztását, illetve az ehhez kapcsolódó magatartásokat, vagyis csekély mennyiségű kábítószer saját használatra való természetét, előállítását, megszerzését vagy tartását”. Az indítványt az Alkotmányügyi Bizottság nem támogatta; az Országgyűlés jegyzője 2005. május 11-én jelentette be az elutasítást.

A Nemzeti drogstratégia a kábítószer-használat mérséklése legfontosabb eszközének a prevenciót tekinti. A megelőzésnek kettős célja van: egyrészt csökkenteni a kábítószer kipróbálók számát, másrészt – ha mégis sor kerül a kábítószer kipróbálására – az első kábítószer-használat minél későbbi életkorra való „kitolása”.

A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv 282. § (5) bekezdése, 282/B. § (7) bekezdése (a kiskorúak sérelmére), illetve 282/C. § (5) bekezdése (a kábítószer-függő személyek vonatkozásában) szabályozza azokat az eseteket, amikor az elkövető csekély mennyiségű kábítószerrel természet, előállít, megszerz vagy tart. Az elkövetési magatartások között nem szerepel a kábítószer fogyasztás, ezt a jogalkotó a megszerzésen keresztül rendeli büntetni.

Az Alkotmánybíróság 2004. december 13-i döntését követően a Btk. 283. §-a alapján (büntethetőséget megszüntető ok) nem büntethető a nem kábítószer-függő elkövető, ha csekély mennyiségű kábítószerrel természet, előállít, megszerz vagy tart, illetve a kábítószer-függő elkövető, ha jelentős mennyiséget el nem érő kábítószerrel természet, előállít, megszerz vagy tart, amennyiben az első fokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.

Az elterelés intézményének bevezetésével a jogalkotó amellet foglalt állást, hogy bár szükséges a kábítószer használat kriminalizációja, mégis nagyobb társadalmi érdek fűződik a drogokat használók megfelelő felvilágosításához, (gyógy)kezeléséhez. Ez a szemléletmód áll összhangban a Nemzeti drogstratégia elveivel is. Más oldalról megközelítve ugyanezt: az állam a saját maga által felállított szigorától (mondhatnánk „brutalitásától” – már amennyiben a szabadságelvonással potenciálisan együtt járó büntetőjogi szankció tekinthető ennek is) kívánja megvédeni azt az egyént, akit maga sem tart a társadalom szempontjából elég veszélyesnek a büntetőjogi következmények feltétlen alkalmazásához. Kérdés, hogy ez a paradox módszer alkalmas-e funkciójának betöltésére akár elméleti, akár gyakorlati szinten.

Az elterelés tulajdonképpen nevezhető „kényszer-gyógyításnak” is, hiszen a terhelt a büntetőjogi következmények kiváltásaként vesz részt egy megelőző, felvilágosító, gyógykezelő szolgáltatáson. Az egészségügyi szakemberek szinte egységesen állítják (és ezt kutatások eredményeivel támasztják alá), hogy a drogfogyasztók számára kényszerből igénybe vett kezelés minimális eredménnyel jár. E szolgáltatásoknak pozitív hatása csak akkor lehet, ha a páciens belső indítatásból, elhatározásból vesz ezen részt, és önmaga számára is valós célként tűzi ki a szerről való leszokást. Még kevésbé igazolható az alkalmi kábítószer-fogyasztók elterelése, hiszen – különösen a drogot egy-két alkalommal kipróbálók tekintetében – gyakran a büntetőeljárás tárgyát képező cselekményen kívül – függetlenül a lehetséges szankciótól – nem kívánják a továbbiakban kábítószert használni. Esetükben tehát fölösleges, hogy hat hónapon keresztül folyamatosan olyan témával foglalkozzanak kényszerből, amelytől éppen el kívánjuk őket terelni. Ugyanakkor – amint azt az Alkotmánybíróság is kifejtette – minden tekintetben helytelen lenne kizárólag azokat a kábítószer-függő személyeket kedvezőbb helyzetbe hozni, és kiengedni a büntetőeljárásból, akik az alkalmi fogyasztóknál jóval több cselekményt követtek el.

Az elmúlt évek tapasztalata azt mutatja, hogy az elterelés gyakorlati alkalmazása sem volt zökkenőmentes. A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 2006. július 1-jén hatályba lépett módosítását megelőzően az ügyészség csak azt a kezelést fogadta el, amit a terhelt a vádhalasztást követően kezdett meg. Ez azt eredményezte, hogy a cselekmény elkövetése és a kezelés elkezdése között sokszor akár egy év is eltelt, ami minden tekintetben az intézmény alapvető rendeltetése ellen hat, hatott.

Számos eljárásjogi nehézséget okoz, hogy a kábítószer-használó személyt az eljárás kezdeti szakaszában a hatóság gyanúsítottként hallgatja ki, majd az eljárás megszüntetését követően, a többi terhelt ellen folytatott eljárásban már csak – a Be. szerint mentességi joggal rendelkező – tanúként jelenhet meg.

A kábítószerrel visszaélés Btk.-ban található tényállásai számos jogértelmezési anomáliát vetettek fel. Ezek következménye részben az volt, hogy a nyomozó hatóság az alapos gyanú közlésekor, illetve az ügyészség a vádirat szerkesztésekor olyannak minősítette a terhelt cselekményét, amely nem volt elterelhető. Az első fokú bíróság az ítéletében már hiába alkalmazta a helyes jogi minősítést, a Btk. 283. § alapján a büntethetőséget megszüntető okot ekkor már nem lehetett alkalmazni.

Álláspontom szerint a legtöbb esetben álságos az a kijelentés a büntetőeljárásban részt vevő hatóságok (nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság) részéről, hogy az elterelés eredményes volt (így a büntetőeljárás megszüntethető). Az eredményesség a jogalkalmazó számára csupán azt jelenti, hogy a terhelt rendelkezik egy akkreditált egészségügyi intézmény által kiállított igazolással. Ezen túlmenően a

hatóságok számára nem bír jelentőséggel, hogy ez a kezelés a szó igazi értelmében eredményes volt-e, nevezetesen a kábítószer-függő személy leszokott-e a drogok használatáról, avagy az alkalmi fogyasztót sikerült e meggyőzni korábbi cselekménye vesztélyességéről. A Nemzeti (és ezzel együtt EU) drogstratégiában megfogalmazott prevenció így igen csekély fokban érvényesülhet.

Az eddig elemzett működési zavarokkal együtt az elterelés alkalmazása jelentős központi költségvetési összegeket emészt fel. Az intézményrendszer fenntartásán túl, a büntetőeljárás megszüntetését követően az állam viseli a felmerült bűnügyi költséget, amely magában foglalja a sokszor igen jelentős szakértői díjakat is. Ebből következően az állam az adófizető állampolgárok pénzén tarja fenn azt a rendszert, amely megóvhatja a kábítószert használó személyeket az ugyancsak az állam által létrehozott büntetőjogi következményektől, anélkül, hogy egészségügyi szempontból különösebb eredményeket lehetne ezáltal elérni. Ez a gazdaság jelenlegi állapota mellett (különös tekintettel az egészségügy helyzetére) nem tűnik hosszú távon fenntarthatónak, a költségvetési forrásokat sokkal inkább olyan módon kellene felhasználni, hogy a kábítószer-használat mértékét valóban preventív módon csökkenteni lehessen.

Az Európai Unió Tanácsának 2004/757/IB kerethatározata kimondja, hogy a „személyes fogyasztásra vonatkozó magatartástípusoknak e kerethatározat alkalmazási köréből való kizárása nem jelent tanácsi iránymutatást arra vonatkozóan, hogy a tagállamoknak hogyan kell ezeket az egyéb eseteket nemzeti jogukban kezelniük”. A kerethatározat helyes értelmezése szerint tehát az Európa Tanács semmiféle iránymutatást nem kívánt adni e dokumentumban a kábítószer használat kezelése tekintetében, ebből következően e magatartás minősítését a nemzeti jogalkotásra bízta teljes egészében.

A II. fejezetben elemzett nemzetközi dokumentumokat szemlélve megállapítható, hogy azok közül egyértelműen a kábítószer használatra vonatkozó rendelkezést csak a Kábítószerek és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása ellen 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény 3. cikk (2) bekezdése tartalmaz: „Alkotmányos alapelveinek és jogrendje alapvető rendelkezéseinek fenntartásával, minden Fél meghozza a szükséges intézkedéseket ahhoz, hogy belső joga szerint bűncselekménnyé nyilvánítsa, ha e cselekményt szándékosan követék el, a személyi fogyasztásra szánt kábítószerek és pszichotrop anyagok birtoklását, vásárlását...”

A Tervezet a személyes fogyasztásra szánt kábítószerek birtokba vételét, birtokban tartását és a kábítószer használatát is büntetni rendeli minden esetben; különbség abban fedezhető fel, hogy a szankciókat milyen eljárás keretében alkalmazzák a hatóságok.

Azon európai államok jogrendszerében, amelyek szintén részesei a fent idézett Egyezménynek, szá-

mos jogi megoldást találunk a kábítószer haszná-
lók, illetve csekély mennyiségű kábítószer termesztő, előállító, birtokba vevő, birtokban tartó elkövetőkkel szemben alkalmazható következmények területén. Az előterjesztésben szándékosan nem a holland példára kívánok hivatkozni, hiszen ott a kábítószer-használat bizonyos fokú legalizációjáról van szó. Belgium, Dánia, Németország, Portugália, Spanyolország jogrendszerében egyaránt megfigyelhető, hogy az említett magatartások elkövetőivel szemben indult eljárások nem, vagy csak elvétve jutnak el bírósági szakig, legtöbb esetben a rendőrség alkalmaz figyelmeztetést, próbára bocsátást vagy maximum helyszíni bírságot, pénzbüntetést. Előfordulnak ezen országok között olyanok is, ahol az említett szankciókat nem kifejezetten büntető-, hanem szabálysértési eljárás keretében alkalmazzák.

Ha figyelembe vesszük a jelenleg hatályos Btk. szabályozását (büntetni rendeltség, ugyanakkor büntethetőséget megszüntető ok), az elterelés anomáliáit, költségeit, hatékonyságát, a kábítószer-használók helyzetének I. fejezetben elemzett alakulását és a fent idézett példákat, akkor egyáltalán nem tűnik elfogadhatatlannak a Tervezet azon elképzelése, amely a kábítószer-használatot, illetve a csekély mennyiségű kábítószer termesztését, előállítását, birtokba vételét, birtokban tartását a szabálysértési eljárás keretében kívánja szankcionálni.

A Szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény preambuluma a következőket tartalmazza: „E törvény célja, hogy gyors és eredményes fellépést biztosítson azokkal a jogsértő magatartásokkal szemben, melyek a bűncselekményhez képest enyhébb fokban sértik vagy veszélyeztetik a társadalom általánosan elfogadott együttélési normáit...”

A jogalkotó jelenleg sem tekinti olyan veszélyes magatartásnak a kábítószer-használatot és a hozzá kapcsolódó csekély mennyiségű kábítószer birtoklást, amelynek feltétlenül büntetőjogi szankciót kell maga után vonnia, hiszen ez esetben nem fogalmazott volna meg olyan büntethetőséget megszüntető okot, amelynek alkalmazása kizárólag a terhelt magatartásától függ.

A Tervezet szerint a fent említett magatartások elkövetőivel szemben büntetésként a szabálysértési hatóság (rendőrség) pénzbírságot alkalmazhatna. Amennyiben a kábítószer használat és csekély mennyiségű kábítószer birtoklás bűncselekmény maradna, abban az esetben is indokolt lenne e magatartásokat kizárólag az említett szankcióval, vagy esetleg közérdekű munka büntetéssel fenyegetni. E tekintetben tehát a két megoldás között jelentős különbség nem lenne.

A szabálysértési eljárás keretében az idő- és költségigényes szakértői vizsgálatok helyett elegendő lenne gyorstesztet végezni; az elhasznált kábítószer tiszta hatóanyagtartalmának megállapítása pedig nem igényelne egyáltalán szakértői vizsgálatot, tekintettel arra, hogy e mennyiségek nem összegezhethetők. A szabálysértési eljárás így gyorsabban folytatható le, mint a büntetőeljárás, melynek követke-

tében az elkövetett cselekmény és az alkalmazott szankció között jóval rövidebb idő telne el, mint jelenleg. A hatóságok (és így az állam) megspórolhatják a sokszor igen nagy összegekre rúgó bűnügyi költségek jelentős részét, a fennmaradó hányadot is az eljárás alá vont személy fizetné meg. A jelenleg elterelésre fordított pénzt olyan intézmény-rendszer támogatására lehetne fordítani, amely tényleg hatékonyan vesz részt a kábítószer-használat megelőzésében, az ártalom csökkentésében.

Az eljárás alá vont, vagy szabálysértés miatt elmarasztalt személyt a büntetőeljárásban tanúként ki lehet hallgatni, mentességi jog őt nem illeti meg. Ennek következtében a büntetőügyekben eljáró hatóságok a bizonyítási eljárás egyszerűbben le tudják folytatni, kevesebb akadálya lesz a kábítószer terjesztők felelősségre vonásának.

IV. A Büntető Törvénykönyv

1. A Tervezet – szakítva a korábbi években megszokott gyakorlattal – nem tesz különbséget kábítószerfüggő, és nem függő személyek között; az elkövetők cselekményét e tekintetben – legalábbis a tényállások vonatkozásában – egységesen ítéli meg.

Ha nemzetközi kitekintést végzünk, akkor egyaránt találunk olyan államokat, ahol a büntető anyagi jogban enyhébben ítélik meg a kábítószer-függő személyek cselekményeit, és olyanokat is, ahol nincs ilyen megkülönböztetés; megjegyzendő, erre vonatkozóan kötelező iránymutatást egyetlen nemzetközi dokumentum sem tartalmaz.

A jelenleg hatályos Btk.-ba az 1998. évi LXXXVII. törvény iktatta be, 1999. március 1-jei hatállyal a kábítószer-függő személyekre vonatkozó külön rendelkezéseket. A jogszabály indokolása rámutatott arra, hogy eltérő módon kell kezelni a kábítószer használat áldozatait és az abból anyagi hasznot húzó „kereskedőket”. A törvény magyarázata a kábítószer-függő személyeket egyértelműen áldozatnak tekintette, és e feltevésekből kiindulva engedte meg (kizárólag) ezen elkövetői kör esetében az elterelés igénybevételét.

A fenti módosítás óta eltelt több mint hét év, a joggyakorlat azonban a mai napig nem tudott a jogbiztonság szempontjából megnyugtató rendszert kialakítani annak eldöntésére, hogy ki számít kábítószer-függő személynek. Az 1998. évi LXXXVII. törvény indokolása rögzítette: a függőség megállapítása orvosszakértői feladat; az eljárásjogi szabályok alapján azonban a szakértő véleménye a mérlegelés során nem köti a bíróságot. Az elmúlt évek során e tárgyban számos konkrét ügyben egymásnak ellentmondó szakértői vélemények születtek, a bíróság pedig igen nehéz helyzetben volt, hiszen olyan – jogilag releváns – kérdésben kellett az érdemi határozatában állást foglalnia, amelyben a jogászok szakmai tudással nem rendelkeznek.

A szakértők jelentős részének álláspontja szerint olyan objektív szempontok nem léteznek, amelyek

alapján bizonyossággal meg lehetne határozni egy személyről, hogy kábítószer-függőnek tekinthető-e. A vizsgálatot nem csupán az aktuális testi vagy szellemi állapot alapján, hanem a teljes elkövetési időszakra visszavetítve kell elvégezni. A vélemény elkészítésekor számos esetben csak a terhelt szakértő előtt tett nyilatkozata áll rendelkezésre, amely azonban el is térhet a hatóság előtt tett vallomásától (hiszen a szakértői beszélgetésen elmondottakat a bíróság bizonyítékként nem használhatja fel), a szakértőnek pedig nem feladata a mérlegelés (ezt nem is teheti meg).

Külön nehézséget jelent, hogy a függőség kérdésében legtöbb esetben nem egy konkrét időpontra, hanem hosszabb időszakra vonatkoztatva kell megállapításokat tenni. Így az is elképzelhető, hogy a vád tárgyává tett idő-intervallum kezdeti szakaszában a terhelt még nem volt függő, csak később vált azzá. Ez a körülmény is nehezíti, hogy a bíróság olyan döntést hozzon, amely a valóságot minden tekintetben tükrözi.

A jogalkalmazók előtt ismert tény, hogy bizonyos szakértői intézetek a függés kérdésében kivétel nélkül nemleges választ adnak. Ennek következtében védelmi oldalról újabb szakértő bevonására került sor, és a folyamat ritkán zárul megnyugtató eredménnyel.

A szakértők (és jogalkalmazók) munkáját nem könnyítette meg a hosszú várakozás után elkészült módszertani levél sem, az Egészségügyi Minisztérium szakmai testülete ugyanis továbbra sem tudott objektív szempontokat megjelölni a vizsgálatok elvégzéséhez és a vélemények elkészítéséhez.

Nem vitatható az a jogalkotói magyarázat, hogy az egyes kriminalizált cselekmények között társadalomra veszélyességük szempontjából különbséget kell tenni. Ennek megfelelően nem eshet egy megítélés alá a kizárólag önpusztító tevékenységet folytató kábítószer használó és a más egészségét, identitását veszélyeztető, sértő kábítószer kereskedő; ezt a különbségtételt a Tervezet következetesen tartalmazza. Ugyanakkor – a fent kifejtett gyakorlati nehézségekre is tekintettel – indokolt, hogy a terhelt szerhasználati szokásait (és az ahhoz fűződő pszichés viszonyát) ne egy éles és nehezen eldönthető elhatárolási szempont alapján (külön tényállásban) vegye figyelembe a jogalkalmazó, hanem sokkal árnyaltabban, a szankció alkalmazása során nyerjen értékelést e körülmény.

Vizsgálva az elmúlt időszakban elkövetett kábítószerrel visszaélés bűncselekmények körülményeit, elmondható, hogy nem ritkán a „dealerok” kábítószer-függő személyeket használtak fel a terjesztői tevékenység folytatására. A kereskedők a függőknek érvelhettek azzal, hogy rájuk enyhébb szabályok vonatkoznak, ráadásul tevékenységükkel elő tudják teremteni a saját kábítószer szükségleteiket. Az eltérő szabályozás megszüntetésével az elsőként említett indok megszűnik, így talán kevésbé lehet felhasználni a kábítószer-függőket a kábítószerterjesztéséhez.

A kifejtettek alapján szükségtelenné és értelmetlenné vált külön rendelkezések kodifikálása a kábítószerfüggő személyekre vonatkozóan. A Tervezet szabályozása alapján olyan joggyakorlat alakítható ki e tekintetben is, amely a korábrinál nagyobb jogbiztonságot – mindazonáltal nem elhanyagolható költségmegtakarítást is – jelent.

2. A jelenleg hatályos Btk. kábítószerrel visszaélés tényállásai a következő elkövetési magatartásokat tartalmazzák: természet, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz, kínál, átad, forgalomba hoz, azzal kereskedik.

A Tervezet elkészítésekor az elkövetési magatartásokat tekintve is az volt a cél, hogy azok értelmezése egyértelmű legyen, és minél kevesebb átfedés legyen az egyes magatartások között. Jelenleg a bírói gyakorlat nem egységes e tekintetben sem, sok esetben jelentős eltérések figyelhetők meg egy-egy érdemi határozat között.

A Tervezet az alábbi elkövetési magatartásokat tartalmazza: természet, előállít, birtokba vesz, birtokban tart, kínál, átad, kereskedik, használ.

A természet, előállítás magatartások értelmezése a jövőben sem változna, a BK 155. számú állásfoglalásban és a kommentárookban leírtak továbbra is érvényesek maradnak.

A Tervezet a megszerzést, tartást, országba behozatalt, onnan való kivittelt, az ország területén átvittelt a jövőben a birtokba vesz, birtokban tart elkövetési magatartásokon keresztül rendeli büntetni. Valamennyi imént felsorolt cselekmény csak úgy valósítható meg, ha az elkövető szükségképpen birtokba veszi, vagy birtokában tartja a kábítószer; a bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából lényegtelen, hogy az elkövetés tárgya kinek a tulajdonában van. Azt a körülményt, hogy a terhelt miképpen valósította meg a kábítószer birtokba vételét, vagy birtokban tartását, a súlyosító, enyhítő körülmények között lehet értékelni. Megjegyzendő, hogy a fent felsorolt, és jövőben megszűnő magatartások büntetési tételkerete azonos, a jogalkalmazó tehát jelenleg is csak a büntetés kiszabása során tud differenciálni. Ugyanakkor lényeges szempont, hogy az elkövetési magatartások száma csökken, és ezáltal is egyszerűsödik a tényállás.

A „kereskedő típusú” magatartások közül a Tervezet nem tartalmazza a forgalomba hozatalt, melynek értelmezése a joggyakorlat számára a mai napig nem tisztázott egyértelműen, és amely nehezen különíthető el az átadástól, kereskedelemtől.

A jövőben amennyiben az elkövető alkalomszerűen ad át kábítószer másnak – akár ingyenesen, akár pénzért –, cselekménye átadásnak minősül. A rendszeres, anyagi ellenszolgáltatás fejében történő kábítószer-átadás esetében a kereskedés elkövetési magatartás megállapításának lehet helye, függetlenül attól, hogy a terhelt egy személynek adja el a kábítószerrel azzal a szándékkal, hogy nevezett azt terítse, avagy maga árusítja különböző személyeknek.

3. A Tervezet négy tényállásban szabályozza a kábítószerrel kapcsolatos magatartásokat: kábítószerrel kereskedés, minősített kábítószerrel kereskedés, kábítószer birtoklás, minősített kábítószer birtoklás.

A Tervezet készítője a különböző tényállások sorrendjének megállapításakor azt az üzenetet kívánta közvetíteni, hogy a kábítószer kereskedelem jóval veszélyesebb a társadalomra, mint a kábítószer birtoklása, előállítása, így a törvényben az szerepel első helyen.

Az egyes tényállások és azok rendszerének felépítésekor a legfontosabb elv az volt, hogy az elkövető büntetőjogi felelősségre vonása ténylegesen csak olyan cselekmény (cselekmények) miatt történjen meg, amelyet elkövetett. A külön tényállásokban megfogalmazott magatartások egymással halmazati viszonyban állnak, a kábítószer mennyisége csak egy tényálláson belül összegezhető.

A négy külön tényállásra feltétlenül szükség van, hiszen kettős minősítő rendszer van: egyrészt a kábítószer mennyisége alapján, másrészt az egyéb körülmények vonatkozásában; ezeknek külön-külön és együtt is működniük kell. Ha például ez elkövető a kábítószer kereskedést részben nagykorú, részben kiskorú személy részére követte el, úgy a két mennyiség nem összegezhető. Ellenkező esetben úgy kellene tekinteni, mintha a teljes mennyiséget kiskorú személynek juttatta volna, holott ilyen cselekményt nem követett el. Ezen segít a halmazat megállapítása, amely hitelesen tükrözi a terhelt által elkövetett cselekményeket, és a bírónak is tág teret enged a megfelelő szankció alkalmazására.

A nemzetközi dokumentumok előírásainak megfelelően valamennyi tényállás esetében bűncselekmény az alap- és jelentős mennyiségű kábítószerrel elkövetett előkészületi cselekmény is, úgyszintén, ha az elkövető a büntetni rendelt cselekmények elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

A Büntető Törvénykönyvbeli tényállások nem tartalmazzák azokat az eseteket, amikor az elkövető kábítószerrel használ, vagy csekély mennyiségű kábítószerrel saját használat céljából természet, előállít, birtokba vesz vagy birtokban tart. E cselekmények szabálysértésnek minősülnek.

4. A Tervezet a jelenleg hatályos Btk. minősítő körülményeinek csak egy részét vette át, ezáltal is egyszerűsítve az adott tényállásokat.

A kereskedői magatartás nyilvánvalóan magában foglalja azt, hogy az elkövető cselekményét haszon szerzés céljából követi el, így külön megjeleníteni az üzletszerűséget minősítő körülményként fölösleges. A kereskedés intenzitását értékelni lehet az értékesített kábítószer mennyiségén keresztül, avagy a büntetés kiszabása során.

Tekintettel arra, hogy a Tervezet nem tesz különbséget kábítószer-függő és nem függő személyek között, így értelmezhetetlen lenne az az eset, amikor az elkövető a cselekményét kábítószer-függő személy felhasználásával követi el.

Az elmúlt évek (évtized) tapasztalata azt bizonyítja, hogy semmi nem indokolja külön minősítő körülményként értékelni, ha az elkövető hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy, és cselekményét e minőségének felhasználásával követi el. A minősített helyszínek között megtalálhatóak többek között olyanok is, amelyekben a hivatalos és közfeladatot ellátó személyek legtöbb esetben megfordulnak. Álláspontom szerint az említett minősítő körülmény megtartása kettős védelmet jelentene, amely szükségtelen, és ugyanakkor bonyolítaná a tényállást.

A vonatkozó nemzetközi dokumentumoknak megfelelően fokozottan védi a Tervezet a kiskorúakat, így továbbra is minősítő körülmény amennyiben a kábítószeres cselekmény elkövetése kiskorú felhasználásával történik, avagy annak következtében kiskorú személy jut kábítószerhez.

A Tervezet az egyes tényállásoknál nem sorolja fel külön a minősített helyszíneket, azokat értelmező rendelkezésben összegzi. A jelenleg hatályos Btk. minősített helyszínei kiegészülnek a javítóintézettel, hiszen – a büntetés-végrehajtási intézetekhez hasonlóan – ezen intézményeket is megilleti a fokozott védelem.

A bűnszövetség a társas elkövetés olyan formája, amelyet mindenképpen célszerű továbbra is minősítő körülményként megfogalmazni.

5. A Tervezet, a jelenleg hatályos Btk. rendelkezéseivel hasonlóan a legsúlyosabb büntetéssel azokat a cselekményeket fenyegeti, amikor az elkövető jelentős mennyiségű kábítószerrel kínál, átad vagy azzal kereskedik, valamely minősítő körülményt is megvalósítva. A Tervezet e cselekmények elkövetőit öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni, mellőzve a határozatlan ideig tartó szabadságvesztés kiszabásának lehetőségét. Ez utóbbi szankciót – azóta, hogy e cselekmények vonatkozásában ki lehet szabni – a bíróság egyetlen esetben sem alkalmazta. Mindazonáltal megvizsgálva azon törvényi tényállásokat, amelyek esetében lehetőség van életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására (például minősített emberölés), megállapítható, hogy azok társadalomra veszélyessége jóval nagyobb, mint a kábítószerrel visszaélés bármely esete. Úgy tűnik tehát, hogy aránytalanul súlyos joghátrányt jelentene, ha e cselekményeket a legsúlyosabb szankcióval fenyegetné a jogalkotó.

A Tervezet – a fent említett legsúlyosabb esethez igazodva – arányosan határozza meg az egyes cselekmények vonatkozásában alkalmazható szankciókat.

6. A Tervezet az értelmező rendelkezések között – a jelenleg hatályos szabályozással egyezően – határozza meg a kábítószer fogalmát, úgy szintén azt is, hogy mi minősül a kábítószer előállításához használt vegyi anyagnak.

Újítás a Tervezetben, hogy szintén az értelmező rendelkezések között található az egyes kábítószerre tiszta hatóanyagtartalmának, és csekély illetve jelentős mennyiségének meghatározása. Jelenleg az

említett definíciókat a Btké. 23. §-a tartalmazza, azonban célszerűbb ezeket a Btk. rendelkezései közé beemlíteni.

A jogalkalmazók és az illetékes egészségügyi szakemberek egyaránt állítják: a csekély mennyiség felső- és a jelentős mennyiség alsó határa között a különbség igen kicsiny, így szinte lehetetlen kábítószerrel visszaélést alapmennyiségre elkövetni. A Tervezet ezen a helyzeten kíván változtatni, amikor a jelentős mennyiség alsó határát felemeli, és azt a csekély mennyiség felső határának ötvenszeresében határozza meg.

7. A Tervezet a jelenleg hatályos Btk. 282. § (3) bekezdés a) pontjában megfogalmazott tényállást (kábitószer előállításához szükséges anyaggal, berendezéssel, felszereléssel visszaélés) az ún. prekursorokra vonatkozó külön tényállásba helyezi át, a kettő ugyanis részben fedi egymást.

A 2005. júniusában készült Btk. tervezet (IM/BÜNT/2005/328. szám) a prekursorokra vonatkozó szabályozást a nemzetközi dokumentumok és az Alkotmánybíróság elvárásainak megfelelően rendezte, így a mostani Tervezet is azt a normaszöveget veszi át azzal, hogy az elkövetési magatartásokat a Tervezet kábítószerrel visszaélés tényállásaihoz igazította.

V. A szabálysértési törvény

Az előterjesztés III/2. pontjában kifejtetteknek megfelelően a Tervezet szabálysértésként határozza meg azokat a cselekményeket, amikor az elkövető kábítószerrel használ, saját használat céljából csekély mennyiségű kábítószerrel termett, előállít, birtokba vesz vagy birtokban tart.

A fenti kábítószerrel visszaélés szabálysértés elkövetőivel szemben a Tervezet szerint a rendőrség rendelkezik hatáskörrel eljárni. Célszerű, hogy a szankciók alkalmazása tekintetében egységes gyakorlat alakuljon ki, ez pedig csak úgy érhető el, ha az eljárásokat ugyanazon hatóság folytatja le.

Az új szabálysértés bevezetésével indokoltnak tűnik a Szabálysértési törvény egyéb rendelkezéseinek módosítása. A kábítószerrel visszaélés szabálysértés elkövetőivel szemben a Tervezet szerint százötvenezer forintig terjedő pénzbírság szabható ki. Ugyanakkor a fiatalok elkövetők esetében a hatályos Szabálysértési törvény értelmében csak akkor van helye pénzbírság kiszabásának, ha az elkövetőnek önálló keresete (jövedelme) vagy megfelelő vagyona van. Így tulajdonképpen azon fiatalokkal szemben, akik az említett kritériumoknak nem felelnek meg, kizárólag figyelmeztetés alkalmazható intézkedésként, amely csekély mértékben bír nevelő hatással.

A Tervezet a Szabálysértési törvény szankciórendszerébe bevezeti a pártfogó felügyelet intézkedést, amely kizárólag fiatalok elkövetőkkel szemben alkalmazható. A pártfogó felügyelet kiszabására az egyes szabálysértésekre hatáskörrel és illeté-

kességgel rendelkező szabálysértési hatóság jogosult, az intézkedés időtartama egy hónaptól egy évig terjedhet. A pártfogó felügyelet lényeges eleme a magatartási szabályok meghatározása, amely alkalmas lehet arra, hogy elősegítse a fiatalok elkövetők társadalomba való beilleszkedését, erkölcsi, testi, szellemi fejlődését, épülését.

A Tervezet számol azzal, hogy – a korábbi jogszabályi elképzeléseknek megfelelően – a pártfogó felügyelet alatt állók kötelezhetőek lesznek csoportos foglalkozásokon és közösségi programokon való részvételre, melynek – a nemzetközi gyakorlat tanúságai szerint – komoly pozitív eredményei lehetnek.

A Tervezet szerint nem volna maga után külön szankciót, ha a pártfogó felügyelet alá helyezett fiatalok a magatartási szabályokat megszegi. Ha a szolgáltatás jól működik, azon a fiatalok szívesen fognak részt venni, így nem lesz szükség a feltétlen kényszerre. Miután a 18. életévüket betöltötték, velük szemben is ki lehet szabni pénzbírságot, így cselekményüknek **közvetlenül ható szankciója** lesz.

A hatályos jogszabály alapján, amennyiben a fiatalok a megfelelő kereset vagy jövedelem mellett kiszabott pénzbírságot nem fizeti meg, megkísérlik az adók módjára történő behajtást. A sikertelenség esetén azonban nincs lehetőség az elzárásra történő átváltoztatásra. Tehát jelenleg is előfordul, hogy a nem teljesítés tényleges szankció nélkül marad.

Meggyőződésünk szerint a kábítószerrel visszaélést megvalósító felnőtt és fiatalok elkövetőkkel szemben a legmegfelelőbb és leghatékonyabb szankció a közérdekű munka lenne.

A kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi konferencia 1930. évi 14. ülészakán elfogadott 29. számú Egyezmény (amelyet a 2000. évi XLVIII. törvény hirdetett ki Magyarországon) 2. cikk (2) bekezdés c) pontja akként rendelkezik, hogy nem minősül kényszer- vagy kötelező munkának, amit bírói ítélet alapján követelnek valakitől, feltéve, hogy a munkát vagy szolgáltatást a hatóságok felügyelete és ellenőrzése alatt kell végezni, és hogy a munkára kötelezett személyt nem bocsátják magánszemélyek, vállalatok vagy egyesületek rendelkezésére. E rendelkezésből egyértelműen kitűnik, hogy a közérdekű munka büntető- vagy szabálysértési szankcióként való alkalmazása nem ütközik nemzetközi dokumentumba. Az idézett Egyezményen túl a kényszmunka felszámolásáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1957. évi 40. ülészakán elfogadott 105. számú Egyezmény tartalmaz rendelkezéseket e tárgykörben, e dokumentum azonban a politikai kényszmunkára és a rabszolgamunkára vonatkozik.

A kifejtettekben következően nem látjuk akadályát annak, hogy a közérdekű munka szerepeljen a szankció-rendszerben, és azt a terhelt beleegyezése nélkül alkalmazni lehessen.

Az elsőként hivatkozott Egyezmény szövegéből azonban az is kitűnik, hogy közérdekű munkát csak

bírói ítélettel lehet kiszabni, szabálysértési hatóság azt nem alkalmazhatja. Annak ugyanakkor nincs akadálya, hogy felnőtt korú elkövetők esetében a meg nem fizetett pénzbírságot a hatóságok közérdekű munkára változtassák át.

A kábítószerrel visszaélés szabálysértés bevezetésével egyértelművé válik, hogy a kábítószer használat nem a birtokba vételen és birtokba tartáson, hanem közvetlenül vonhat maga után szankciókat. Az elfogyasztott (elhasznált) kábítószer mennyisége nem összegezhető; e rendelkezés tulajdonképpen a ma bevett joggyakorlatot emeli törvényi szintre.

VI. BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV NORMASZÖVEG

Kábítószerrel kereskedés

1. § (1) Aki kábítószerrel kínál, átad, azzal kereskedik büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt jelentős mennyiségű kábítószerrel követik el.

(3) A büntetés vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt csekély mennyiségű kábítószerrel követik el.

(4) Aki

a) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel;

b) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel; büntetendő.

(5) Az (1)–(4) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

Minősített kábítószerrel kereskedés

2. § (1) Aki

a) kiskorú személy felhasználásával vagy kiskorú személynek juttatva;

b) minősített helyszínen;

c) bűnszövetségben

kábítószerrel kínál, átad, azzal kereskedik büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt jelentős mennyiségű kábítószerrel követik el.

(3) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt csekély mennyiségű kábítószerrel követik el.

(4) Aki

a) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel;

b) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, büntetett miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel;

(5) Az a nagykorú személy, aki kiskorú személynek kábítószerrel nem minősülő kábító hatású anyag, illetőleg szer kóros élvezetéhez segítséget nyújt, vagy ilyen személyt erre rábírnai törekszik, vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Az (1)–(5) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

Kábítószer birtoklás

3. § (1) Aki kábítószerrel terjeszt, előállít, birtokba vesz, birtokban tart vétséget követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntetett miatt öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt jelentős mennyiségű kábítószerrel követik el.

(3) Aki

a) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel;

b) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Az (1)–(3) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

Minősített kábítószer birtoklás

4. § (1) Aki

a) kiskorú személy felhasználásával;

b) minősített helyszínen;

kábítószerrel terjeszt, előállít, birtokba vesz, birtokban tart, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt jelentős mennyiségű kábítószerrel követik el.

(3) A büntetés vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő, aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt csekély mennyiségű kábítószerrel követi el.

(4) Aki

a) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt kettő évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel;

b) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az (1)–(4) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

Visszaélés kábítószer előállításához használt anyaggal, berendezéssel, felszereléssel

5. § (1) Aki kábítószer tiltott előállításához használt vegyi anyagként meghatározott anyagot előállít, felhasznál, birtokba vesz, birtokban tart, azzal kereskedik, úgyszintén, aki jogszabályi előírás megszegésével ilyen anyagot átad, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki kábítószer előállításához szükséges berendezést, vagy felszerelést készít, átad vagy azzal kereskedik, birtokba vesz vagy birtokban tart, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Értelmező rendelkezések

6. § (1) A 1–4. § alkalmazásában kábítószeren
a) az 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott anyagokat,

b) az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotrop anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott veszélyes pszichotrop anyagokat, valamint

c) az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló törvény mellékletében meghatározott pszichotrop anyagokat kell érteni.

(2) Az 5. § alkalmazásában kábítószer tiltott előállításához használt vegyi anyagon az 1998. évi L. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án, Bécsben kelt Egyezmény 12. cikkének végrehajtására kiadott, a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott előállításához, gyártásához is használt vegyi anyagokkal végezhető egyes tevékenységek szabályozásáról szóló jogszabály 1. számú mellékletének 1. kategóriájában meghatározott anyagot kell érteni.

(3) Az 1–4. § alkalmazásában minősített helyszín: oktatási, köznevelési, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, közművelődési feladatok ellátására rendelt épületek területe, a Magyar Honvédség, rendvédelmi szervek, büntetés-végrehajtási szervezet, javítóintézet létesítménye.

A kábítószer csekély és jelentős mennyiségének fogalma

7. § (1) A 1–4. §-ban szereplő „előállít, birtokba vesz, birtokban tart” és „kínál, átad, vagy azzal kereskedik” elkövetési magatartások szempontjából a kábítószer csekély mennyiségű, ha

a) annak bázis formában megadott tiszta hatóanyag-tartalma

LSD esetén 0,001 gramm,

heroin esetén 0,6 gramm,

amfetamin metamfetamin esetén 0,5 gramm,

MDA, MDMA, N-etil-MDA (MDE), MBDB, 1-PEA és N-metil-1-PEA esetén 1 gramm,

metadon esetén 1 gramm,

morfin esetén 0,9 gramm,

kokain esetén 2 gramm,

ketamin esetén 1 gramm,

kodein esetén 1 gramm,

dihidrokodein esetén 0,8 gramm,

petidin esetén 1 gramm

mennyiséget nem haladja meg,

b) tetrahidro-kannabinol (THC) esetén a tiszta hatóanyag-tartalom az 1 gramm mennyiséget nem haladja meg.

(2) A 1–4. §-ban szereplő „termeszt, birtokba vesz, birtokban tart” és „kínál, átad, vagy azzal kereskedik” elkövetési magatartások szempontjából a kábítószer csekély mennyiségű, ha kannabisz növény esetén a növényegyedek száma legfeljebb öt.

(3) A 1–4. § alkalmazása szempontjából az (1)–(2) bekezdés szerinti kábítószer jelentős mennyiségű, ha az adott kábítószerre meghatározott csekély mennyiség felső határának ötvenszeres mértékét meghaladja.

(4) Az (1)–(2) bekezdésben nem szereplő kábítószer esetén a kábítószer akkor csekély mennyiségű, ha tiszta hatóanyag-tartalmának élettani hatása legfeljebb 0,9 gramm morfinbázis élettani hatásával megegyező.

(5) Az (1)–(2) bekezdésben nem szereplő kábítószer esetén a kábítószer akkor jelentős mennyiségű, ha tiszta hatóanyag-tartalmának élettani hatása 45 grammot meghaladó morfinbázis élettani hatásával megegyező.

VII. SZABÁLYSÉRTÉSI TÖRVÉNY MÓDOSÍTÁSA

Büntetések és intézkedések

13. § (2).f) pártfogó felügyelet

Elkobzás

20. § (4) Az elkobzás önállóan és akkor is alkalmazható, ha az eljárás alá vont személy nem vonható felelősségre, a fiatakorú eljárás alá vont személlyel szemben pártfogó felügyelet intézkedést alkalmaztak, illetve a hatóság mellőzte a felelősségre vonást.

Fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések

29/A. § (1) A szabálysértési hatóság büntetés kiszabása helyett – bármely szabálysértés elkövetése esetén – elrendelheti a fiatalkorú eljárás alá vont személy pártfogó felügyeletét.

(2) A pártfogó felügyelet tartama egy hónaptól egy évig terjedhet; a tartamot hónapokban kell meghatározni.

(3) A pártfogó felügyelet alatt álló fiatalkorú köteles a jogszabályban és a szabálysértési határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, a pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartani, és részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadni.

(4) A szabálysértési hatóság határozatában a pártfogó felügyelet céljának elősegítése, és a fiatalkorú eljárás alá vont személy nevelése, védelme érdekében külön magatartási szabályként kötelezettségeket és tilalmakat írhat elő. A szabálysértési hatóság elrendelheti, hogy a pártfogolt

a) meghatározott jellegű nyilvános helyeket ne látogasson;

b) meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezzék;

c) meghatározott tanulmányokat folytasson;

d) vegyen részt a pártfogó felügyelő által szervezett csoportos foglalkozáson vagy a Pártfogó Fel-

ügyelői Szolgálat közösségi foglalkoztatójának programja szerinti más foglalkozáson.

(5) A szabálysértési hatóság a (4) bekezdésben felsorolt magatartási szabályokon kívül más magatartási szabályokat is előírhat, különös tekintettel a szabálysértés jellegére és az elkövető társadalmi beilleszkedésének esélyeire.

(6) A pártfogó felügyelet elrendelése előtt a szabálysértési hatóság köteles a fiatalkorú eljárás alá vont személyről környezettanulmányt beszerezni.

Kábítószerrel visszaélés

148/A. § (1) Aki kábítószerrel használ, csekély mennyiségű kábítószerrel saját használatra termeszt, előállít, birtokba vesz vagy birtokban tart, százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.

(2) A már felhasznált kábítószer mennyisége nem összegezhető.

(3) Kábítószer használatnak minősül az is, ha a kábítószer jelenléte a testnedvekben kimutatható.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértési eljárás a rendőrség hatáskörébe tartozik.

(5) A kábítószer fogalmát a Btk. .... §-a határozza meg.

(6) A kábítószer csekély mennyiségének fogalmát a Btk. .... §-a határozza meg.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Dr. Gönczöl Katalin

A HELYREÁLLÍTÓ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS FILOZÓFIÁJA / 3

Dr. Nagy Ferenc

A FIATALKORÚAK ÚJ SVÁJCI BÜNTETŐ TÖRVÉNYÉRŐL / 8

Dr. Frech Ágnes

JAVASLAT A BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV KÁBÍTÓSZERREL VISSZAÉLÉS
TÉNYÁLLÁSAINAK NORMASZÖVEGÉRE / 19

BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Györgyi Kálmán

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Péter, Dr. Belovics Ervin, Dr. Berkes György, Dr. Borai Ákos, Dr. Bócz Endre,
Dr. Frech Ágnes, Dr. Gönczöl Katalin, Dr. Lévay Miklós, Dr. Márki Zoltán, Dr. Soós László

Főszerkesztő: Dr. Nagy Ferenc – Szerkesztő: Dr. Pázsit Veronika

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2.

Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a Kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: Dr. Frank Ádám • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
A Pannonhalmi Főapátság alapítólevelén található Szent István kézjegynek borítódekorációként való felhasználása
a Pannonhalmi Főapátság engedélyével történt.

Nyomás: Multiszolg Bt.

Felelős vezető: Kajtor Istvánné

HU ISSN 1587–5350

A szerkesztőség címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél.

Előfizetési díj egy évre: 5720 Ft • 1 szám ára: 2860 Ft • Megjelenik évente kétszer.

Hetedik évfolyam, 2007. 2. szám